

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

ALEKSANDRA DEŽMAN

**RIMSKOKATOLIŠKA CERKEV IN MEDIJI V SLOVENIJI
PO LETU 1990**

DIPLOMSKO DELO

Mentor: Doc. dr. Marjan Smrke
Somentorica: Doc. dr. Sandra Bašič - Hrvatinić

Ljubljana, maj 2003

UVOD	4
I. RIMSKOKATOLIŠKA CERKEV IN DRŽAVA	6
1. OPREDELITEV NEKATERIH TEMELJNIH POJMOV	6
1.1 Religija	6
1.2 Cerkev	6
1.3. Rimsko-katoliška cerkev	7
1.4 Svoboda religije	8
1.5 Ločitev države in verskih skupnosti oz. religije	8
2. USTAVNOPRAVNA UREDITEV POLOŽAJA VERSKIH SKUPNOSTI V SLOVENIJI	9
2.1 Ustava Republike Slovenije	9
2.2 Zakon o verskih skupnostih	10
2.3 Sporazum med republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih	11
3. POLOŽAJ RIMSKOKATOLIŠKE CERKVE V SLOVENIJI	12
3.1 Položaj rimskokatoliške cerkve v Sloveniji med letoma 1945-1990	13
3.1.1. Obdobje 1945 do 1960 – obdobje konfliktov	13
3.1.2 Obdobje po letu 1960 – obdobje umirjanja razmer	15
3.2 Položaj rimsko-katoliške cerkve v Sloveniji po letu 1990	17
4. JAVNOMNENJSKE RAZISKAVE MNENJ SLOVENCEV O RKC	18
4.1 Zaupanje cerkvi in duhovnikom	19
4.2 Opredeljevanje verskih skupnosti do političnih in nekaterih drugih vprašanj	20
II. RIMSKO-KATOLIŠKA CERKEV IN MNOŽIČNI MEDIJI	23
1. SLOVENSKI MEDIJSKI PROSTOR	23
1.1 Množični mediji v Republiki Sloveniji	23
1.2 Spremembe v slovenskem medijskem prostoru po letu 1990 – vprašanje medijske pluralnosti	23
2. RKC IN MNOŽIČNI MEDIJI V SLOVENIJI PRED IN PO LETU 1990	25
2.1 RKC in množični mediji pred letom 1990	25
2.1.1 Katoliški tisk pred letom 1990	25
2.1.2 RKC in »necerkveni« časopisi pred letom 1990	26
2.1.3 RKC in elektronski mediji pred letom 1990	27
2.2 RKC in množični mediji po letu 1990	29
2.2.1 Katoliška sredstva obveščanja po letu 1990	29
2.2.2 RKC in »necerkveni« elektronski mediji po letu 1990	31
2.2.3 RKC in »necerkveni« tisk po letu 1990	33
3. UREDITEV ODNOSA MED CERKVIJO IN MEDIJI V SLOVENIJI	34
3.1 Zakon o medijih	34
3.2. Zakon o RTV Slovenija	34
3.3 Poklicna novinarska merila	35
4. ODNOS RIMSKO-KATOLIŠKE CERKVE DO MEDIJEV	36
4.1 Pozitivni vpliv množičnih medijev	37
4.2 Negativen vpliv množičnih medijev	37
4.3 Etična načela, ki bi morala veljati v množičnih medijih	38
5. GLAVNI POUČILSKI SKLEPNEGA DOKUMENTA PLENARNEGA ZBORA (SINODE) CERKVE NA SLOVENSKEM »IZBERI ŽIVLJENJE«	39

5.1 Težaven prehod iz prejšnje v sedanjo družbeno ureditev.	39
5.2 Odnos RKC do politike	40
5.3 Gmotna vprašanja	41
5.4 Vprašanje verskega pouka	41
5.5. Zavedanje pomena množičnih medijev	42
6. PRIMERA ANALIZE POROČANJA O RKC	43
6.1. Mediji napadajo RKC, trdi Jerovšek	44
6.2. Delo in Dnevnik negativna do RKC, meni Lah	45
7. POROČANJE »NECERKVENEGA« TISKA O MEDIJSKO NAJODMEVNEJŠIH TEMAH O RKC	47
7.1 Vračanje premoženja RKC	47
7.2 Pastirska pisma slovenskih škofov	49
7.3 RKC in šolstvo (verouk v šolah)	50
7.4. Sporazum med RS in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih	51
7.5 Obiska papeža Janeza Pavla II. V Sloveniji	52
7.6 Afera Strelnikoff	53
8. POROČANJE »NECERKVENEGA« TISKA O DR. FRANCU RODETU	54
8. 1. Kronološki pregled poročanja	54
8. 2 Analiza naključno izbranih člankov (ugotavljanje okvirov predstavitve)	61
ZAKLJUČEK	66
LITERATURA	69

UVOD

V letih po osamosvojitvi Slovenije se je z vrha slovenske rimskokatoliške cerkve vsul plaz kritik o nekorektnem poročanju nekaterih medijev o rimskokatoliški cerkvi. Obtožbe so odmevale tudi izven meja naše države. V pogovoru za avstrijski dnevnik Die Presse septembra 2001 je ljubljanski nadškof in slovenski metropolit dr. Franc Rode med drugim dejal: »Ko govorimo o poročanju, je to za cerkev zdaj slabše, kot je bilo v času komunizma. V nasprotju s tem so zdaj ostri napadi na cerkev in nadškofa na dnevnem redu in na zelo nizki ravni. Posebno dejavna so velika javna občila, na primer Delo, ki je v rokah komunistov.« (Slovenska tiskovna agencija, 6. 9. 2001)

Začelo me je zanimati, kakšno je dejansko stanje na tem področju. Mediji so v današnji družbi kot nekakšno zrcalo, v katerem ljudje opazujejo dogajanje v svetu. V diplomskem delu se sprašujem, kako je bila na prehodu iz komunističnega sistema v demokratični, kar sem označila kot obdobje »po letu 1990«, v tem medijskem zrcalu videti rimskokatoliška cerkev? Pa tudi, ali je to zrcalo res popačilo njeno podobo?

Diplomsko nalogo sem razdelila v dva tematska sklopa. V prvem sem skušala pojasniti odnos med verskimi skupnostmi in državo, kar je po mojem mnenju smiselno za celovitost naloge. Umestitev RKC v novejšo slovensko zgodovino je nujna za razumevanje preteklega in sedanjega položaja RKC v slovenskem medijskem prostoru. Potreben je tudi pregled temeljne zakonodaje o verskih skupnostih, saj so se razprave v medijih pogosto vrtele okoli vprašanja ločenosti države od verskih skupnosti in določil tako imenovanega Vatikanskega sporazuma. Iz javnomnenjskih raziskav pa sem skušala razbrati, kakršna je bila RKC videti v očeh Slovencev v zadnjih letih. V drugem delu, v katerem sem se posvetila odnosom medijev in rimskokatoliške cerkve, sem po kratkem orisu medijskega prostora v Sloveniji nekaj prostora namenila zgodovinskemu prerezu odnosa med rimskokatoliško cerkvijo in mediji ter njegovim današnjim ustavnopravnim temeljem. Naloga, kot sem si jo izbrala, po mojem mnenju ne more biti brez kratkega pregleda katoliških medijev in tudi tistega dela programa

nacionalne RTV hiše, ki je namenjen verskemu programu. Svoje delo zaključujem z analizo konkretnih primerov poročanja množičnih medijev o rimskokatoliški cerkvi.

Odkar je v meni dozorela ideja o temi pričujoče diplomske naloge, so se po predalih in policah začeli nabirati članki o rimskokatoliški cerkvi v Sloveniji. Ker je množica gradiva postajala vse bolj nepregledna, je bila odločitev neizogibna: treba je omejiti gradivo – tako število medijev kot izbor analiziranih tem. Pri tem so me deloma vodile tudi nekatere navedbe vrha slovenske rimskokatoliške cerkve, na primer govor dr. Franca Rodeta na Brezjah leta 1999: »Namesto nekdanjega marksizma nam zdaj vlada liberalistični ateizem. To je najbolj vidno na področju javnih glasil, predvsem tiska. Namesto da bi kritično spremljal delo vlade, kar je njegova naloga v demokratični družbi, se izživlja z napadi na Cerkev z namenom, da jo moralno diskvalificira in ji jemlje ugled pri ljudeh.« Tako sem se osredotočila le na slovenski »necerkveni« tisk – na nekatere po mojem mnenju osrednje slovenske časopise in revije. Katoliški verski časniki in revije predstavljajo povsem drug način poročanja, zato sem jih iz analize izpustila. Mojo odločitev potrjujejo tudi besede komunikologa, sicer duhovnika jezuita Petra Laha: »Družina je po definiciji in v praksi obrobni medij, ko gre za vprašanja splošnega družbenega pomena.« (Lah, 2001: 23) Potrditev za svoj izbor pa sem na nek način našla tudi v raziskavi Slovensko javno mnenje 1997, kjer je več kot 60 odstotkov vprašanih zatrdilo, da nikoli ne kupi verskih časopisov, le 14 odstotkov anketiranih pa, da ni nikoli ali redkeje kot enkrat na teden bere dnevne časopise ali tednike. Želela sem se namreč osredotočiti na vsakodnevne informacije, namenjene najširšemu krogu ljudi – tako neverujočih kot verujočih, in ugotoviti njihovo morebitno pristranskost. Po pregledu najpogosteje omenjenih tem v zvezi z rimskokatoliško cerkvijo pa sem nekoliko natančneje osredotočila na članke, tako ali drugače povezane s slovenskim metropolitom dr. Francem Rodetom.

Ker moja naloga govori o konkretni verski skupnosti, to je rimskokatoliški cerkvi, moram opozoriti, da v tekstu namesto tega izraza ponekod uporabljam tudi kratico RKC, izraz katoliška cerkev ali cerkev (v nekaterih citatih zapisano tudi kot Cerkev).

Odnosom drugih verskih skupnosti in medijev se v tej nalogi ne bom posvečala. Rada pa bi opozorila na zgovoren podatek: Andrej Štesl je ob pisanju svoje diplomske naloge na ljubljanski teološki fakulteti v letih 1990-1999 v Sobotni prilogi časopisa Delo naštel 481 člankov o verskih skupnostih in od tega jih le 26 ni pisalo o rimskokatoliški cerkvi. (Štesl, 2000: 28)

I. RIMSKOKATOLIŠKA CERKEV IN DRŽAVA

1. OPREDELITEV NEKATERIH TEMELJNIH POJMOV

1.1 Religija

Marjan Smrke religije vidi kot »specifične reakcije – posebne »odgovore« človeka na nekatere temeljne eksistencialne probleme individualnega in družbenega življenja, v njih temelječe stiske, tesnobe, nelagodja, nezadovoljstva.« Religije so posebna vrsta premagovanja takih situacij, njihova značilnost pa je sakralizacija vira, subjekta, načina ali sredstva premagovanja in ritualizacija s tem povezanih postopkov. (Smrke, 1996:10)

Marko Kerševan definira religijo kot »družbeno obstoječ (simbolni) sistem verovanj in predstav, obnašanja in simbolike, katerega nosilec je določena družbena skupnost ali skupina in ki ga pri vanj vključenih posameznikih spremlja doživetje svetega (nadnaravne, skrivnostne, a hkrati k človeku obrnjene stvarnosti)«. (Kerševan, 1989: 150))

Ob snovanju Splošne deklaracije o človekovih pravicah so v pripravljeno gradivo zapisali, kaj obsega religija in posebej, kaj ne: »...religija obsega teistična, ateistična in neteistična prepričanja, izključena pa so npr. politična, filozofska, zgodovinska, znanstvena in estetska. Posebni poročevalec Združenih narodov jo opredeljuje kot »razlago smisla življenja in način življenja v skladu s tako razlago«.« (Cerkev in država, 2000: 35)

1.2 Cerkev

Cerkev pa je institucionalizacija religije. »Religija se utelesi v skupini ljudi, ki je bolj ali manj strukturirana in se prepoznava kot posebna verska skupnost – kot cerkev.« (Smrke, 2000: 64)

Kerševan pravi, da je cerkev oznaka za posebno vrsto verskih skupnosti oziroma organizacij, ki so nosilci konkretnih religij. Za cerkve je značilen poseben položaj religioznih funkcionarjev – duhovščine. Ko ta poveča svoj vpliv na vernike, število teh pa se poveča, postane cerkev zanimiva tudi za vodilne družbene skupine. Duhovščina si zato lahko pridobi določene privilegije, kar pa lahko zbudi težnje po demokratizaciji odnosov znotraj cerkve in zmanjševanju razlik med duhovščino in verniki. (Kerševan, 1989: 161)

Kerševan ob tem opozarja, da je bil sociološki pojem cerkve oblikovan ob analizi krščanskih verskih skupnosti (zlasti katoliške), ki same sebe imenujejo Cerkev. Zato je po njegovem mnenju smiselno razlikovati cerkev z malo začetnico kot oznako za določen tip verske skupnosti in Cerkev z veliko začetnico kot ime, ki ga zase uporabljajo krščanske verske skupnosti. (Kerševan, 1989: 162)

Da to opozorilo ne velja le za sociološke ampak tudi za splošne definicije, dokazuje razlaga, ki jo za geslo cerkev daje Slovar slovenskega knjižnega jezika: »skupnost pripadnikov posameznih krščanskih veroizpovedi«. (SSKJ, 1994: 84)

1.3. Rimsko-katoliška cerkev

Rimskokatoliška cerkev je danes največja izmed krščanskih cerkva, torej cerkva največje religije današnjega sveta – krščanstva. (Smrke, 2000: 194) Krščanstvo je po Kerševanu oznaka za religijo, ki temelji na verovanju v Jezusa Kristusa, kot je to predstavljeno v krščanskem svetem pismu, posebej v novi zavezi. Osrednja tema krščanstva je odrešenje človeka in človeštva od smrti, trpljenja in drugih posledic izvirnega greha, to je upora prvih ljudi njihovemu stvarniku. To odrešenje pa je mišljeno kot odrešenje ob koncu sveta, ob ponovnem prihodu Kristusa na Zemljo. (Kerševan, 1989: 158)

Izraz katoliški izhaja iz besede katholikos, kar v grščini pomeni vesoljen, splošen, obč. Krščanska skupnost pa se je občasno poimenovala kot katoliška že na začetku 2. stoletja. Skupaj s pridevnikom rimsko- v izrazu rimskokatoliška cerkev pa označuje središčni pomen Rima za to krščansko cerkev. (Smrke, 2000: 246)

Rimskokatoliška cerkev je organizirana centralistično, saj so cerkve v posameznih državah popolnoma podrejene Svetemu sedežu, to je Vatikanu. Na čelu hierarhije je papež kot vrhovni vladar RKC na Zemlji. Kot piše Grgičeva, hoče katoliška cerkev delovati na vseh področjih človekovega udejstvovanja. Ne posveča se izključno religioznim ali moralnim vprašanjem, ampak je oblikovala svojo doktrino, ki vsebuje stališča tudi do gospodarskih, kulturnih, socialnih in političnih vprašanj. To pa so področja, ki so hkrati tudi domena države. (Grgič, 1983: 11-18)

1.4 Svoboda religije

Svoboda religije je kot ena temeljnih človekovih pravic zapisana v splošni deklaraciji o človekovih pravicah. »Ta pravica obsega svobodo imeti ali sprejeti religijo in svetovni nazor izražati samostojno ali v skupnosti z drugimi, javno ali zasebno, z bogoslužjem, spoštovanjem religioznih običajev, njihovim izvrševanjem in poukom.« (Šturm (ur.), 2000: 21)

1.5 Ločitev države in verskih skupnosti oz. religije

Metoda Orehar navaja, da največjo mero svobode religije posamezniku omogoča ločitev države in religije, kar danes razumemo kot:

- neidentifikacijo države z določenim religioznim prepričanjem,
- nevmešavanje države v posameznikovo svobodo; v religiozno motivirane odločitve posameznika država posega, kolikor je to nujno zaradi zagotavljanja sožitja posameznika in ohranitve družbenega reda,
- država pri vzpodbujanju različnih dejavnosti v družbi ne sme iti mimo verskih skupnosti kot povezovanja posameznikov, ki opravljajo tudi druge posvetne dejavnosti (Šturm (ur.), 2000: 48)

Države pa so pri svoji izbiri institucionalne oblike razmerij med religijo in državo načeloma proste, saj jih mednarodno pravo pri tem ne omejuje. (Šturm (ur.), 2000: 34)

2. USTAVNOPRAVNA UREDITEV POLOŽAJA VERSKIH SKUPNOSTI V SLOVENIJI

Kot na svoji spletni strani navaja Urad za verske skupnosti, se je Slovenija po osamosvojitvi z demokratično ustavo odločila za ločitev države in verskih skupnosti, za svobodo veroizpovedi in enakopravnost vseh verskih skupnosti. (<http://www.gov.si/uvs>) Položaj verskih skupnosti v Sloveniji določata Ustava in Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti. Posamezne določbe, povezane z verskimi skupnostmi, vsebujejo tudi področni zakoni, na primer zakon o šolstvu, varstvu kulturne dediščine, a se temu ne bom posebej posvečala. Navajam pa najbolj bistvene določbe Sporazuma med RS in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih, ki sicer še ni bil ratificiran v slovenskem parlamentu.

2.1 Ustava Republike Slovenije

Ustava Republike Slovenije ob obravnavi verskih skupnosti nobene ne izpostavlja posebej. Določa ločenost države in verskih skupnosti, njihovo enakopravnost in svobodno delovanje, pa tudi enakost vseh ljudi pred zakonom ne glede na različne osebne okoliščine – tudi vero. Posebej je poudarjeno, da tudi morebitna začasna razveljavitev ali omejitev človekovih pravic in svoboščin ne sme povzročati neenakopravnosti, ki bi temeljila na veri. Ustava določa, da je izpovedovanje vere v zasebnem in javnem življenju svobodno in da se glede svojega verskega prepričanja ni nihče dolžan opredeliti. Starši imajo ustavno pravico, da v skladu s

svojim prepričanjem zagotavljajo otrokom versko vzgojo – v skladu z otrokovo starostjo, zrelostjo in njegovo svobodo verske opredelitve. Ustava tudi določa, da je treba državljanom, ki zaradi svojih religioznih ali drugih razlogov niso pripravljeni sodelovati pri opravljanju vojaških obveznosti, omogočiti sodelovanje pri obrambi države na drug način. Vsako spodbujanje k različni, tudi verski neenakopravnosti in razpihovanje verskega ali drugega sovraštva pa je neustavno. (<http://www.dz-rs.si>, zakonodaja: ustava)

2.2 Zakon o verskih skupnostih

Kot sem že omenila, v Sloveniji še vedno velja Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti iz leta 1976 z nekaterimi spremembami in dopolnitvami. Podobno kot ustava določa ločenost verskih skupnosti od države in zagotavlja svobodno izpovedovanje vere, ki pa jo opredeli kot človekovo zasebno stvar. Določa tudi, da je ustanavljanje in delovanje verskih skupnosti svobodno.

V zakonu so zapisane tako pravice vernikov in verskih skupnosti kot tudi dejavnosti, ki le-tem niso dovoljene. Zakon določa, da ni dovoljeno prepovedovati udeležbe verskih obredov ali izražanja verskih čustev. Prepovedano je zburjanje verske nestrpnosti, sovraštva ali razdora. Ljudem se zaradi njihovega verskega prepričanja ne smejo omejiti ustavnopravne pravice. Na drugi strani pa ni dovoljeno nikogar siliti, da postane pripadnik kake verske skupnosti ali se udeleži obredov. Ljudje zaradi svojega verskega prepričanja v skladu z zakonom tudi ne morejo imeti posebnih prednosti. Še posebej pa je zanimivo zakonsko določilo, ki prepoveduje zlorabo vere, verskih dejavnosti, obredov ali verskega tiska v politične namene.

Zakon določa, da se za izdajanje tiskanih stvari verskih skupnosti uporabljajo splošni predpisi za področje javnega obveščanja. Verske skupnosti se – tako zakon – vzdržujejo iz dohodkov od lastnega premoženja, iz nagrad in prispevkov vernikov, gmotno podporo pa jim lahko daje tudi družbena skupnost. Zakon kot prostore opravljanja verskih obredov določa cerkve, hrame ali druge zaključene gradbene celote, dopušča pa tudi obrede na domu, v bolnišnicah, zaporih in podobnih ustanovah.

Zakon tudi določa, da imajo vse verske skupnosti enak pravni položaj. (<http://www.gov.si/uvs>, pravni temelji: Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v SRS in spremembe in dopolnitve tega zakona) Kot navaja urad vlade za informiranje, ki se sklicuje na podatke urada vlade za verske skupnosti, so verske skupnosti po našem pravnem sistemu institucije zasebnega, civilnega prava, država pa jim jamči avtonomijo cerkvenega prava. (<http://evropa.gov.si/evropomočnik/question/599-151>)

Zakon iz leta 1976 je po mnenju vladnega Urada za verske skupnosti v nekaterih delih pomanjkljiv. Kljub temu novi zakon, ki je še v parlamentarnem postopku, po navedbah Urada ne bo prinesel bistvenih sprememb, ampak bo le povzel in preciziral sedanjo prakso, ki jo je omogočal sedaj veljavni zakon. (<http://www.gov.si/uvs>, pravni temelji: zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v Sloveniji)

Vladni predlog zakona o verskih skupnostih iz leta 1998, ki je še v parlamentarni obravnavi, tako kot prejšnji zakon temelji na načelih:

- ločenosti države in verskih skupnosti,
- enakopravnost,
- svobodnega delovanja,
- prostovoljnosti,
- nepridobitnim,
- javnosti verskih skupnosti. (<http://www.dz-rs.si>, zakonodaja: predlogi zakonov – ZVS-1)

2.3 Sporazum med republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih

Najostrejše polemike so se razvnele ob prvem členu sporazuma, ki vsebuje določbo, da sta Republika Slovenija in katoliška cerkev, vsaka v svoji ureditvi, neodvisni. Isti člen določa tudi, da katoliška cerkev v RS deluje svobodno po kanonskem pravu, v skladu s pravnim redom Republike Slovenije. Sporazum tudi priznava pravno osebnost rimskokatoliške cerkve, vendar ni natančneje določeno

ali gre za osebo zasebnega ali javnega prava, kar je prav tako sprožilo številne polemike. Kot sem že omenila, so namreč – kot zatrjujejo vladni predstavniki - verske skupnosti pri nas ustanove zasebnega, civilnega prava. (glej <http://evropa.gov.si/evropomočnik/question/599-151>)

V naslednjih členih sporazuma je med drugim zagotovljeno svobodno delovanje cerkve, pravica RKC do ustanavljanja vzgojnoizobraževalnih ustanov in pravica do delovanja v bolnišnicah, zaporih in drugih ustanovah.

Sporazum tudi določa, da ima RKC lahko lastna sredstva obveščanja obenem pa tudi pravico dostopa do vseh javnih medijev. (<http://www.dz-rs.si>, predlog Zakona o ratifikaciji Sporazuma med republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih)

3. POLOŽAJ RIMSKOKATOLIŠKE CERKVE V SLOVENIJI

V Sloveniji ima rimsko-katoliška cerkev v primerjavi z drugimi verskimi skupnostmi daleč največ pripadnikov in je včasih imenovana tudi religija okolja. (Smrke, 2000:27) V popisu prebivalstva iz leta 2002 se je kot katolike opredelilo 1.135.626 ljudi ali 57,8 odstotka prebivalcev Slovenije. Podatki prejšnjega popisa iz leta 1991, preračunani po metodologiji lanskega popisa, kažejo, da se je kot katolike opredelilo 71,6 odstotka prebivalcev Slovenije. (<http://www.stat.si/popis2002>)

Nobena od drugih verskih skupnosti, trenutno jih je registriranih 31, v popisu leta 2002 ni presegla 2,5 odstotka. Rimskokatoliška cerkev je tudi ena izmed devetih verskih skupnosti, ki so svoje delovanje v Republiki Sloveniji prijavile že leta 1976. Ostale so se registrirale šele v osemdesetih in devetdesetih letih. (<http://www.gov.si/uvs>, prijavljene verske skupnosti)

Velja opozoriti, da si slovenska RKC pravzaprav lasti poimenovanje cerkev. Sebe tako običajno imenuje Cerkev (z veliko začetnico) ali Cerkev na Slovenskem.

Kot piše Marjan Smrke, bi lahko Slovenijo uvrstili med države s tako imenovanim latinskim ali katoliškim religijsko-kulturnim vzorcem, za katerega je značilno prevladujoče število nominalnih katolikov in dominanten položaj ene, to je

rimskokatoliške cerkve, ne le glede specifično verksih vprašanj, ampak tudi v politiki, gospodarstvu, kulturi. Zgodovinsko je države z omenjenim religijskim vzorcem zaznamovala nasilna rekatolizacija po koncu reformacije, kar je vodilo do enokonfesionalne, versko nepluralne družbe z organizacijsko močno RKC, ki skuša obvladovati celotno življenje ljudi. (Smrke, 1996: 50-54 in Smrke, 2000:248)

Rimskokatoliška cerkev v Sloveniji ves čas opozarja na svoj poseben položaj, pomen in vlogo v zgodovini Slovencev - »Zgodovine slovenskega naroda ni mogoče razumeti brez krščanstva in katoliške cerkve...« (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, člen 20) RKC pri statističnih podatkih o naši državi na svoji spletni strani kot avtohtoni verski skupnosti v Sloveniji navede le katoliško in protestantsko. (<http://www.rkc.si>, splošno)

Slovar slovenskega knjižnega jezika pojem avtohton razlaga kot: »ki je po izvoru od tam, kjer živi, domač, prvoten«. Zaradi trditev o svoji avtohtonosti pa je bila RKC pred časom ostro kritizirana, češ da pri nas ni ne/avtohtonih verskih skupnosti ne takšnih cerkva. (Dragoš, 2001: 59) Slovenska ustava govori o enakopravnosti verskih skupnosti, tudi Urad za verske skupnosti v Sloveniji registriranih verskih skupnosti ne ločuje na avtohtone in neavtohtone. (<http://www.gov.si/uvs>) Naj ob tem omenim, da so se obsežne polemike o kriteriju avtohtonosti razvnele tudi ob obravnavi narodnih skupnosti, kar po mojem mnenju kaže na spornost tega kriterija. Varuh človekovih pravic Matjaž Hanžek je leta 2002 na simpoziju o narodnih in verskih skupnostih v Mariboru dejal, da kriterija avtohtonosti narodne skupnosti ni zasledil v nobeni tuji strokovni literaturi, da vnaša veliko zmedo v delo z narodnimi skupnostmi in da bo treba to po vstopu v Evropsko unijo spremeniti. (Slovenska tiskovna agencija, 7. 5. 2002)

Pregled ustavnopravnega položaja verskih skupnosti v Sloveniji kaže na to, da so verske skupnosti pri nas enakopravne in zato nobena ne more zahtevati privilegijev. Slovenska RKC pa nasprotuje načelu absolutne enakosti vseh verskih skupnosti in zahteva relativno enakost, to je enakost glede na število pripadnikov posamezne verske skupnosti. (Stres, 1998: 38)

3.1 Položaj rimskokatoliške cerkve v Sloveniji med letoma 1945-1990

Obdobje od konca druge svetovne vojne pa do začetka procesov demokratizacije in osamosvajanja Slovenije sem, tako kot sem to zasledila tudi pri Zdenku Roterju (glej Roter 1976: 281), razdelila v dve obdobji. Kot ločnica je postavljeno leto 1960, ko so se odnosi med državo in RKC začeli izboljševati.

3.1.1. Obdobje 1945 do 1960 – obdobje konfliktov

V nekdanji Jugoslaviji so ločitev cerkve od države, kar je bilo zapisano v ustavi iz leta 1946, izvedli skrajno. »Formula o ločitvi cerkve od države je bila razumljena kot ideološko-politično bojno načelo, ki je služila izločevanju religioznih skupnosti ne le iz države ampak tudi iz družbe.« (Šturm (ur.), 2000: 25)

Ločitev cerkve od države se je dogajala na treh ravneh: institucionalni, osebni in funkcionalni. Državni organi in institucije pri svoji dejavnosti niso dopuščali religioznih vsebin, nosilci funkcij v verskih skupnostih pa niso imeli prostora v javnih ustanovah. Na osebni ravni so bile religiozne osebe izključene z vodilnih položajev in celo celotnih poklicev. Na funkcionalni ravni pa je to pomenilo laizacijo raznih dejavnosti države in družbe, ki zadevajo skrb za blaginjo posameznika, na primer sociale, vzgoje, izobraževanja, pa tudi medijev... (Luchterhandt v Šturm (ur.), 2000: 26)

Odnose med Jugoslavijo in RKC pa sta poleg komunistične ideologije takoj po 2. svetovni vojni določala tudi vloga RKC v vojnem dogajanju in njen odnos do nove oblasti, saj se cerkev ni bila pripravljena odreči privilegijem iz preteklosti. To je pripeljalo do konfliktnega odnosa med RKC in državo, ki je bil predvsem odraz dveh nasprotujočih si totalitarističnih ideoloških sil. (Smrke, 1996: 129) Slovenska RKC je tako ostro nasprotovala tedanji državni ureditvi in je iz vernikov skušala narediti protikomuniste. Razmere je septembra 1945 še zaostriło pastirsko pismo jugoslovanskih škofov: »Prav tako obsojamo vse ideologije in socialne sisteme, ki niso utemeljeni na večnih načelih krščanskega razodetja, temveč na plitvih materialističnih temeljih, to se pravi na filozofskem ateizmu...« (Bizilj, 1991: 96-97)

Po drugi svetovni vojni je bilo katoliški cerkvi odvzeto premoženje, očitali so ji medvojni kolaboracionizem z okupatorji. Odločba iz leta 1946, ki je medvojnega ljubljanskega nadškofa dr. Gregorija Rožmana kot duhovnega vodjo domačih izdajalcev in ustanovitelja bele garde pod obtožbo moralne pomoči okupatorju, izdajanja navodil za streljanje ujetnikov in ranjencev itd. obsodila na 18 let zapora, je bila tudi obsodba slovenske rimskokatoliške cerkve. V začetku leta 1947 je oblast prek svoje politične policije začela akcijo, s katero je preprečila enotnost slovenske cerkve. Udba je znotraj cerkve novačila sodelavce, številni duhovniki so bili aretirani in obsojeni na dolgoletne zaporne kazni. (Bizilj, 1991: 99-113) Razlike so vrhunec dosegle leta 1952, ko je Jugoslavija zaradi spornega povišanja zagrebškega nadškofa Stepinca v kardinala prekinila diplomatske odnose z Vatikanom. (Smrke, 1996: 129) Na zaostrovanje razmer kaže tudi povečanje policijskih ovadb proti duhovnikom, leta 1952 jih je bilo vloženi 735, leto prej 340. (Bizilj, 1991: 114) Od leta 1952 se ni več smel javno praznovati božič. Leta 1952 je bila Teološka fakulteta izključena iz Univerze, z letom 1953 pa je bil tudi verouk izključen iz javnega šolstva. (Smrke, 1996)

3.1.2 Obdobje po letu 1960 – obdobje umirjanja razmer

Konec 60-ih let prejšnjega stoletja so se začele razmere umirjati. Z novim papežem Janezom XXIII. in po smrti kardinala Stepinca spomladi leta 1959 so se odnosi med RKC in jugoslovanskimi oblastmi začeli urejati. Jugoslovanski škofi so jeseni istega leta vladi v Beogradu poslali memorandum, v katerem so prvič po vojni izrazili pripravljenost Cerkev za dialog z državo in priznali jugoslovansko ustavo in zakonodajo. Do prvih neuradnih stikov med Jugoslavijo in Vatikanom je prišlo že leta 1960. (Bizilj, 1991: 119-127)

Za izboljševanje odnosa je bil nadvse pomemben drugi vatikanski cerkveni zbor, ki je potekal med letoma 1962 in '65, in je bil za RKC prelomen. Odrekla se je monopolu in priznala druge krščanske cerkve in druge veroizpovedi, strpnejša je postala celo do ateizma. Sprejela je načelo svobode vesti in implicitno tudi ločitev cerkve od države. (Smrke, 2000: 256) Odnosi med RKC in SFRJ so se kmalu zatem omehčali. Leta 1966 sta jugoslovanska vlada in Vatikan podpisala protokol

o sodelovanju, s čimer so bili obnovljeni diplomatski stiki med Svetim sedežem in Jugoslavijo. Josip Broz Tito je leta 1971 kot prvi voditelj katere od komunističnih držav obiskal Vatikan in se srečal s papežem. (Kronika krščanstva, 1998: 453)

Nekoliko so se odnosi med RKC in oblastjo znova zaostri ob sprejemanju ustave leta 1974, saj je Cerkev menila, da je to priložnost za izboljšanje njenega položaja. (Bizilj, 1991: 133) Po sprejetju ustave leta 1974 je urejanje položaja verskih skupnosti postalo pristojnost republik. Leta 1976 je tako Slovenija sprejela zakon o pravnem položaju verskih skupnosti, s katerim je cerkvi odvzela pravico opravljati dejavnosti splošnega ali posebnega družbenega pomena, tudi karitativno dejavnost. (Bizilj, 1991: 63)

Čeprav so se v 70-ih odnosi med državo in RKC uredili, je vzdušje ostajalo napeto. Socialistična oblast je izvajala obsežen nadzor in pogosto skušala vplivati na predstavnike cerkve. Številnim cerkvenim dostojanstvenikom so prisluškovali, kar dokazuje najdba prisluškovalnih naprav v številnih cerkvenih poslopih. O dejavnostih cerkve je redno razpravljala posebej za to imenovana Minikoordinacija. V komisiji za odnose z verskimi skupnostmi in celo v občinskih varnostnih kolegijih so sedeli tudi predstavniki Udbe. Predstavniki oblasti so po vsakem srečanju z nadškofom spisali natančno poročilo o vsebini pogovorov, ki je dobilo oznako strogo zaupno. (Bizilj, 1991: 32-44)

Novo obdobje odnosov med oblastmi in RKC – obdobje dialoga pa se je začelo z imenovanjem novega ljubljanskega nadškofa dr. Alojzija Šuštarja aprila 1980. Kot piše Biziljeva, so Šuštarja ob prevzemu svoje funkcije označevali kot človeka, neobremenjenega z vojno, liberalca in hkrati konzervativca. »Zagotovo je bila ta kadrovska poteza temeljito premišljena in ne naključna. Izpolnila je vsa pričakovanja svete stolice, katere taktika v teh letih ni bila konflikt, temveč dialog, strpnost in diplomacija.« (Bizilj, 1991: 8) Ob koncu leta 1980 je bilo v letni bilanci odnosa oblast – Cerkev, ki jo je pripravila tedanja oblast, med drugim naveden seznam 15 za cerkev spornih vprašanj oziroma problemov, ki ga je pripravil nadškof dr. Šuštar: ateizacija šole, pritisk na vernike, zapostavljanje vernih v službi, izključitev verskega življenja za vojake, policaje in zapornike, težave pri graditvi in obnovi cerkva, prikazovanje zgodovine drugačne kot je v resnici,

izločevanje verskih izrazov iz literature in filmov, izključevanje Cerkve iz sredstev javnega obveščanja, nasprotovanje praznovanju verskih praznikov, nezmožnost obrambe pred napadi, izigravanje duhovniških društev, Cerkvi storjene materialne krivice, onemogočanje karitativnih dejavnosti, nestrpnost učiteljev do vernih otrok. (Bizilj, 1991: 29)

Smrke ugotavlja, da »lahko od sredine 80-ih let beležimo naraščujočo zavest o bližajočem se koncu enopartijskega političnega sistema, s tem pa so se pojavila tudi razmišljanja o drugačnem položaju cerkve v spremenjeni družbi«. (Smrke, 1996: 139) Konec 80-ih let prejšnjega stoletja se je v Sloveniji prebujala civilna družba, slovenski politični prostor se je hitro spreminjal. Slovenska politika je tudi na področju obravnavanja religije prehitela politiko drugih jugoslovanskih republik in partijskega vrha. Eden od pomembnih premikov je bilo priznanje največjega krščanskega praznika božiča. Konec 80-ih se je predsednik komisije za odnose z verskimi skupnostmi dr. Boris Frlec zavzel za obiske duhovnikov in verske obrede v domovih za ostarele. Leta 1988 je nadškof dr. Alojzij Šuštar smel prvič obiskati tudi zapore. (Bizilj, 1991: 66) Ob koncu leta 1989 je slovenska komunistična partija sklenila, da vernik sme biti njen član. (Smrke, 1996: 172)

3.2 Položaj rimsko-katoliške cerkve v Sloveniji po letu 1990

Proces demokratizacije družbe je bistveno spremenil tudi položaj verskih skupnosti, tudi RKC v Sloveniji. Do ene prvih potez pri uveljavljanju slovenske rimsko-katoliške cerkve v javnem življenju je prišlo ob prvih večstrankarskih volitvah v Sloveniji. Pred njimi je RKC, natančneje slovenska škofovska konferenca, vernikom v posebni izjavi sporočila, naj ne volijo tedanjih oblasti in naj pri kandidatih pogledajo, od kod prihajajo in s kom se družijo. V predprostorih nekaterih cerkva so vernikom celo delili propagandno gradivo. (Bizilj, 1991: 141)

Osamosvojitve Slovenije je pomenila pravi prelom na družbenem in tudi religijskem področju. Z zatonom komunizma se je namreč končalo obdobje ideološke homogenosti in nasiljem v imenu le-te. V slovensko Ustavo je bila leta

1991 v splošnih določbah zapisana tudi temeljna človekova pravica do svobode vesti oziroma veroizpovedi, enakopravnost in svobodno delovanje vseh verskih skupnosti, pa tudi ločitev države in verskih skupnosti. (Mimogrede: ustavno ločitev cerkve od države je leta 1990 podprlo več kot 70 odstotkov udeležencev raziskave SJM, proti je bilo le 18 odstotkov vprašanih.) Leta 1992 je bila Teološka fakulteta sprejeta pod okrilje Univerze, čemur pa nekateri zagovorniki ločitve cerkve od države še danes nasprotujejo.

Vlada je konec leta 1993 ustanovila Urad za verske skupnosti. Ta spremlja položaj verskih skupnosti, vodi evidenco o njih, jim nudi strokovno pomoč, spremlja zakonodajo s področja delovanja verskih skupnosti in tudi sodeluje pri pripravi nove tovrstne zakonodaje. (<http://www.gov.si/uvs>, pravni temelji: sklep o ustanovitvi Urada vlade RS za verske skupnosti) Trenutno namreč, kot sem že omenila, še vedno velja nekoliko spremenjeni zakon o verskih skupnostih iz leta 1976.

V letih po osamosvojitvi pa je velik del katoliških klerikov in intelektualcev ob pogovorih o novi zakonodaji zahteval gmotno, finančno in moralno podpori države RKC. Smrke opozarja, da nekatere vizije odnosov med državo in cerkvijo niso bile združljive z ustavnim načelom o ločenosti države in cerkve. (Smrke, 1996: 173) Take ambicije RKC so postale še bolj očitne po nastopu novega ljubljanskega nadškofa in slovenskega metropolita dr. Franca Rodeta. Dr. Rodeta bi namreč tudi po mnenju Marjana Smrketa lahko uvrstili med tiste izrazito avtoritarne in nepriljubljene nadškofe, ki jih je v zadnjih letih imenoval papež Janez Pavel II.: »Težko bi tudi dejali, da je ljubljanski nadškof dr. Rode oseba, ki ne vzbuja nezadovoljstva v sami krajevni RKC.« (Smrke, 2000: 259)

Položaj rimskokatoliške cerkve sta država in vrh RKC skušala urediti s tako imenovanim Vatikanskim sporazumom – to je sporazumom o pravnih vprašanjih, ki je tako znotraj vlade kot v javnosti sprožil obširne polemike. Sporazum še čaka na presojo Ustavnega sodišča in na ratifikacijo v parlamentu. RKC pa napoveduje, da si bo prizadevala še za sklenitev sporazumov za ureditev nekaterih drugih področij – na primer šolstva. (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, člen 391)

4. JAVNOMNENJSKE RAZISKAVE MNENJ SLOVENCEV O RKC

S pomočjo izsledkov javnomnenskih raziskav bom skušala najti odgovor na vprašanje, kakšna je bila v zadnjih letih podoba slovenske rimskokatoliške cerkve v javnosti. Za to sem se odločila, ker sta, kot pravi Niko Toš, »religija in cerkev – kot druge ustanove – do neke mere tudi to, za kar jo imajo oziroma kar o njej mislijo in čutijo njeni pripadniki in drugi.« (Toš et al. 1999: 82) Družbeni pojavi v zvezi z religioznostjo, cerkvijo in njenim mestom v družbo so bili v Sloveniji tako kot v številnih drugih vzhodno in srednjeevropskih državah v zadnjem desetletju eden najpogostejših predmetov družboslovnih raziskovanj. In to tako raziskav, ki so bile vključene v širše projekte raziskav v več postkomunističnih evropskih državah, kot nacionalne raziskave Slovensko javno mnenje.

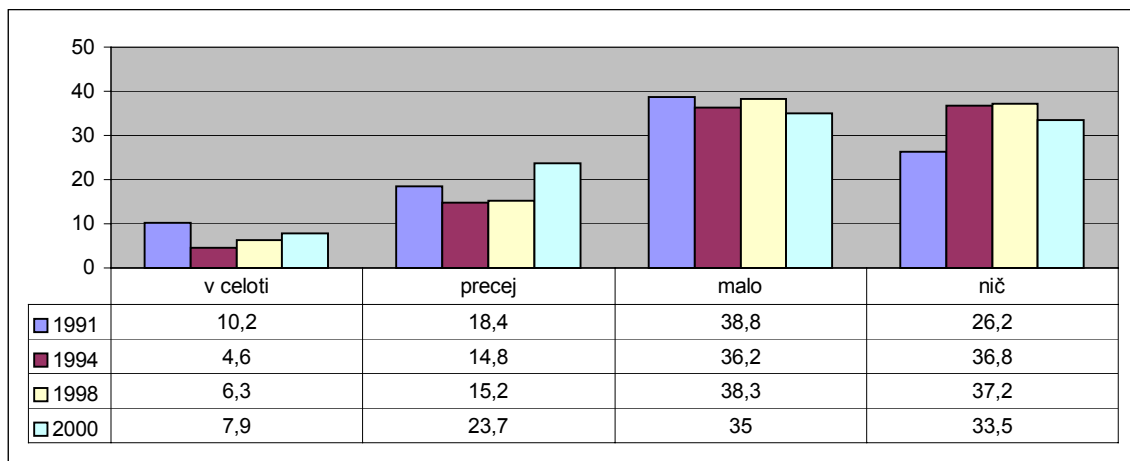
4.1 Zaupanje cerkvi in duhovnikom

Kot navaja Niko Toš, se je javnomnenski raziskavi Aufbruch 1997 (to bi lahko prevedli kot prelom ali tudi odhod), ki je bila opravljena v desetih državah Srednje in Vzhodne Evrope, Slovenija glede občutka povezanosti anketirancev s cerkvijo oziroma versko skupnostjo uvrstila sorazmerno visoko, hkrati pa je bilo zanjo značilno sorazmerno nizko zaupanje cerkveni instituciji in duhovnikom. (Toš et al, 1999: 66) To potrjujejo tudi rezultati Zulehnerjeve raziskave leta 1992, v kateri se je glede na zaupanje ljudi cerkvi Slovenija med 17 evropskimi državami uvrstila na 13. mesto, torej blizu dna. Smrke meni, da je padanje zaupanja v cerkev v prvih letih po osamosvojitvi verjetno del padca zaupanja v praktično vse institucije razen družine. (Smrke: 1996: 175)

Preden pogledamo nekaj izsledkov raziskav SJM, moram opozoriti, da se teme raziskav in tudi vprašanja iz leta v leto precej razlikujejo. Časovni presledki med

raziskavami, ki sem jih izbrala, so zato različni in odvisni od tega, kdaj so bila zastavljena primerna vprašanja. Pri vseh vprašanjih iz istega vzroka nisem mogla primerjati odgovorov iz različnih let.

GRAF 1: V kolikšni meri lahko vi zaupate cerkvi in duhovnikom?

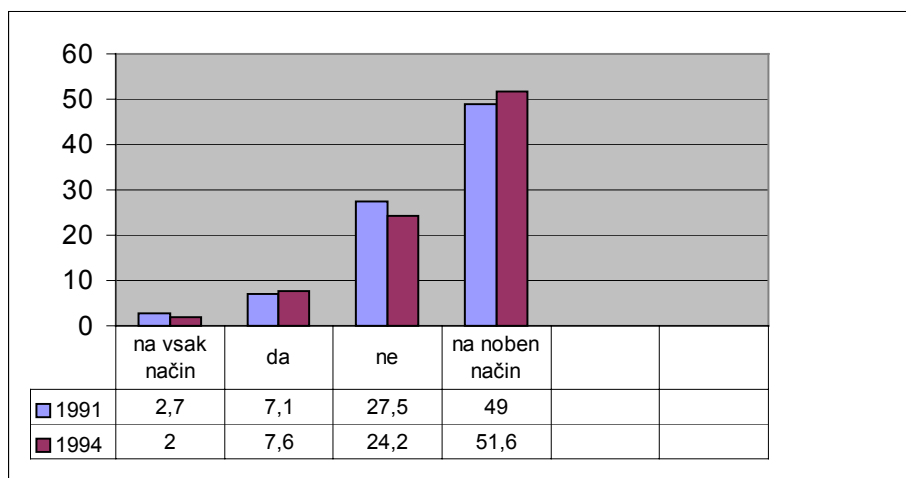

Viri: SJM 91/1 33C, SJM 94/4 2.07C, SJM 98/2 3.02B, SJM 2000/1 1.13B

Rezultati raziskav SJM kažejo, da je zaupanje cerkvi in duhovnikom v Sloveniji v zadnjem desetletju sorazmerno nizko.

4.2 Opredeljevanje verskih skupnosti do političnih in nekaterih drugih vprašanj

GRAF 2: Ali naj bi bila naloga cerkve opredeljevati se do političnih vprašanj?

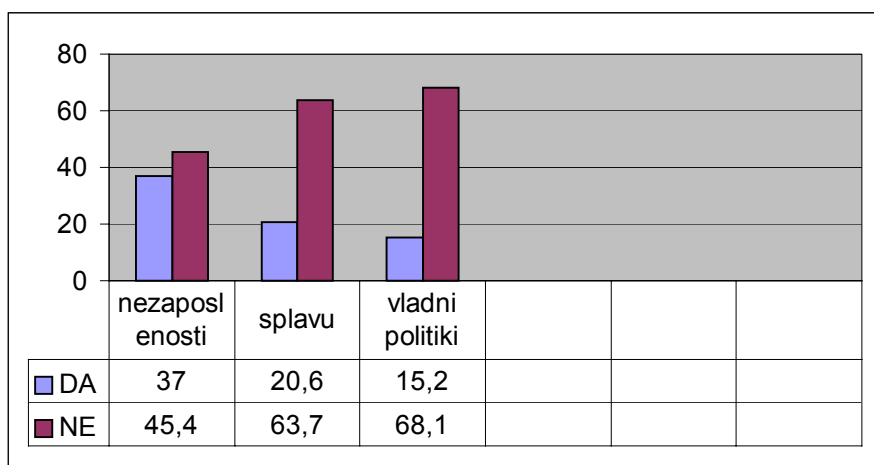

Viri: SJM 91/2 6.23C, 94/4 5.02C

Rezultati raziskav SJM leta 1991 in 1994 kažejo, da se večina Slovencev v zadnjem desetletju ni strinjala z opredeljevanjem verskih skupnosti do političnih vprašanj. V kasnejših raziskavah SJM tako vprašanje ni bilo zastavljeno.

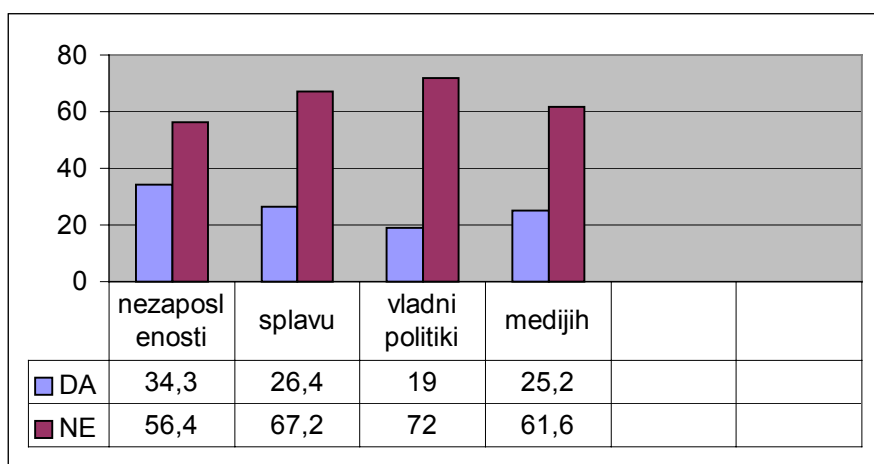
Kaj pa izrekanje Cerkve o drugih družbeno-političnih temah?

GRAF 3: Raziskava 1992: Ali mislite, da je prav, da se cerkev opredeljuje o:

Viri: SJM 92/1 1.35B, E, J

GRAF 4: Raziskava 1997: Ali sodite, da je primerno, da se cerkev izreka o:

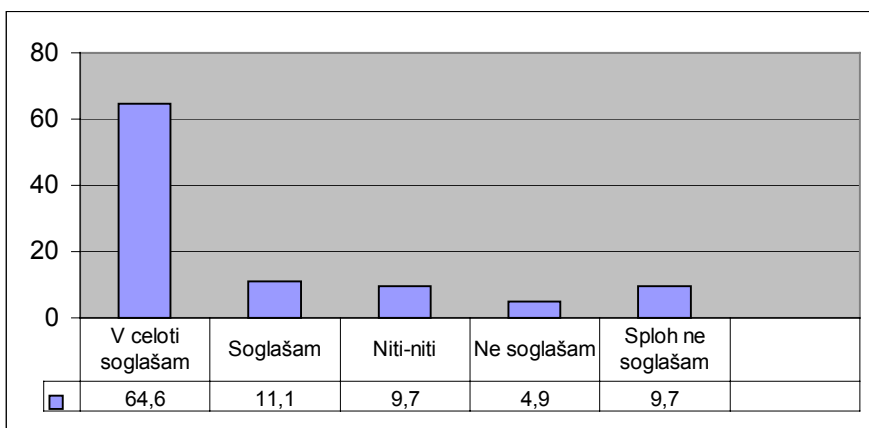

Viri: SJM 97/2 59, 60, 64, 65

Ugotovimo lahko, da se je udeležencem raziskav SJM zdelo izrekanje cerkve o večini tem (nezaposlenosti, izvenzakonskih razmerjih, splavu, homoseksualnosti, vladni politiki, vsebini in stilu množičnih medijev) občutno bolj neprimerno kot primerno. Menim, da so taki podatki posledica dolgega umika verskih skupnosti v zasebno sfero v prejšnjem režimu. Opaziti pa je, da je nasprotovanje izrekanju verskih skupnosti o vladnih vprašanjih še nekoliko večje kot nasprotovanje izrekanju o ostalih vprašanjih.

V kasnejših raziskavah tako vprašanje ni bilo zastavljeno. Lahko pa tudi iz leta 2000 opravljene raziskave razberemo precejšnje nasprotovanje anketirancev vplivanju verskih skupnosti na vlado:

GRAF 5: Raziskava 2000: Najvišji cerkveni poglavarji naj ne bi skušali vplivati na odločitve vlade:

Vir: SJM 2000/1 5.09

Da je v slovenski družbi precej razširjeno mnenje, da je vmešavanje RKC v politiko neprimerno, kaže tudi raziskava verskega življenja, ki so jo v škofiji Koper opravili leta 1998. 43 % vprašanih katoličanov, večina obiskovalcev nedeljskega bogoslužja, je menilo, da je podobi rimsko-katoliške cerkve v zadnjih letih najbolj škodilo njeno poseganje v politična vprašanja. (Toš et al. 1999: 95)

II. RIMSKO-KATOLIŠKA CERKEV IN MNOŽIČNI MEDIJI

1. SLOVENSKI MEDIJSKI PROSTOR

1.1 Množični mediji v Republiki Sloveniji

V Sloveniji imamo po uradnih podatkih skoraj tisoč sto različnih množičnih medijev. Skoraj 90 odstotkov medijev je tiskanih, trenutno izhaja šest dnevnih časopisov.

Med 41 slovenskimi televizijskimi programi so trije nacionalni: dva programa TV Slovenija in program za italijansko manjšino Koper-Capodistria. Trije komercialni programi so vidni na več kot polovici slovenskega ozemlja: POP TV, Kanal A in TV 3.

Radijskih postaj je v Sloveniji 75, največ je komercialnih, nato lokalnih, programov za Slovence po svetu, 1 študentski program in 8 javnih radijskih programov, od tega trije nacionalni.

Med tiskovnimi agencijami je najpomembnejša nacionalna, Slovenska tiskovna agencija

(<http://www.sigov.si/vrs/slo/slo-text/o-sloveniji/mediji.html>)

1.2 Spremembe v slovenskem medijskem prostoru po letu 1990 – vprašanje medijske pluralnosti

V slovenskem medijskem prostoru se je po letu 1990 zgodilo kar nekaj sprememb, k čemur je najbolj pripomogla sprememba političnega sistema. Sandra Bašič in Marko Milosavljevič kot najpomembnejše dogodke, ki so se na medijskem trgu zgodili v devetdesetih, izpostavljata spremembe medijske zakonodaje, privatizacijo medijev, liberalizacijo časopisnega trga, površno regulacijo radiodifuznega trga, medijsko koncentracijo in komercializacijo. (Bašič, 2001: 7)

Bašičeva in Milosavljevič opozarjata, da država ne nadzira dejanske lastniške sestave posameznih medijev. Kot ugotavljata, je slovenski medijski prostor majhen, zato se ga da nadzorovati s sorazmerno majhnimi finančnimi sredstvi. Majhno število domačih lastnikov je tako prevzelo nadzor nad večino medijskih hiš, česar zakonodaja ni uspela preprečiti. (Bašič, 2001: 13) To je značilno predvsem za tiskane medije, edina izjema je časnik Finance, v katerem je imelo leta 2001 tuje podjetje kar 75% lastniški delež. (Bašič, 2001: 22)

Vsi danes obstoječi dnevnikarji razen Slovenskih novic so nastali v prejšnjem sistemu in se privatizirali z notranjim odkupom in interno razdelitvijo delnic. Vsi trije dnevnikarji, nastali po letu 1990 – Slovenec, Republika in Jutranjik – pa so propadli. (Bašič, 2001: 16-31) Ob tem bi rada opozorila na dejstvo, da se številni analitiki, tudi Bašičeva in Lah, strinjajo, da je pri vseh treh omenjenih časopisih šlo za politične projekte: Republika je bila bližje levi politični usmeritvi, Slovenec in Jutranjik sta imela podporo desne politične opcije.

»Razlogov, da se konzervativni (nov, alternativni) časopis ni uveljavil, je več: pomanjkanje kapitala in znanja, neugodne gospodarske razmere in relativna zasičenost slovenskega trga z dnevniki, pomanjkanje kompetentnih novinarjev in urednikov s konzervativno usmerjenostjo, premočno poseganje političnih strank in Cerkve v delo časopisa.« (Lah: 1999: 63)

Sedanji dnevnikarji, predvsem Delo, Dnevnik in Večer, so deležni očitkov, da so nenaklonjeni desni politični opciji. Peter Lah, komunikolog, sicer duhovnik jezuit, je z analizo čez 800 člankov s prvih strani časopisov Delo, Večer in Slovenec, objavljenih v letih 1990, 1992, 1996 in 1998, skušal ugotoviti ideološko-politično naravnost posameznih časopisov. Ugotovil je, da je Slovenec praviloma citiral več konzervativnih virov, Večer več levo-liberalnih, Delo pa je pri tem nihalo, a je ob tem opozoril, da pristotnost nekega vira še ne kaže, kako je članek do tega vira usmerjen. Pri analizi komentarjev v Delu pa je Lah ugotovil, da so komentarji, kadar se je avtor v njih opredeljeval, bodisi uravnoveženi ali pa naklonjeni levi politični opciji. (Lah, 2001: 15) Lah dodaja, da je leta 1999 večina urednikov slovenskih »laičnih« medijev v pogovorih, ki jih je opravil, kot splošno usmeritev medijev v Sloveniji navedla sredinsko-levo in da je večina obenem obžalovala, da se ni uveljavil noben desno-konzervativni dnevnik. (Lah: 1999: 63) Lah poudarja, da je pluralizacija medijskega prostora potrebna in da so konzervativni mediji ključni za utrditev demokracije v Sloveniji. Meni, da bi bi pri tem lahko pomagal tudi večji prodor tujega kapitala na medijsko področje. K uravnoveženju slovenskega medijskega prostora pa bi, tako Lah, pripomogla tudi ustanovitev alternativne strokovne šole za novinarstvo. (Lah, 1999: 67-68)

Bašičeva in Milosavljevič poudarjata, da je medijska pluralnost lahko le predmet ustrezne zakonodaje. Na strani desno usmerjenih političnih strank se v zadnjih letih nenehno pojavljajo zahteve po pluralizaciji medijskega prostora, tudi z neposrednimi subvencijami časopisom in ustanavljanjem sklada za medije. Kot opozarjata Bašičeva in Milosavljevič, se je na primerih Slovenca, Republike in Jutranjika pokazalo, da politični projekti ustanavljanja dnevnikov doslej niso bili uspešni. Kot bolj primeren način za doseg pluralizacije medijev navajata nediskriminatorne oblike pomoči časopisom in drugim medijem, na primer nižje obdavčitve in podobno, s čimer medijem pomaga večina evropskih držav. (Bašič, 2001: 33-35)

Da razmere na slovenskem medijskem prostoru vendarle niso kritične, pa po mojem mnenju kažejo izsledki študije o cenzuri in medijski nesvobodi Mednarodnega inštituta za medije, ki je bila v letih 1999 in 2000 opravljena na primerih 55 članic Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi. Samo v dvanajstih državavah niso zasledili hujših kršitev svobode tiska in med temi dokaj redkimi izjemami je bila tudi Slovenija. (Dragoš, 2001: 68)

2. RKC IN MNOŽIČNI MEDIJI V SLOVENIJI PRED IN PO LETU 1990

Obravnavo odnosov med RKC in množičnimi mediji sem razdelila v dve obdobji – pred in po letu 1990. Zaradi večje preglednosti sem vsako obdobje razdelila na tri poglavja.

2.1 RKC in množični mediji pred letom 1990

2.1.1 Katoliški tisk pred letom 1990

Del ločitve cerkve od države je bila v tem času tudi laizacija množičnih medijev. Pred letom 1960 je imela katoliška cerkev na razpolago le malo katoliškega tiska. Leta 1952 sta nehala izhajati dva časnika: Oznanilo in Verski list. Istega leta pa je začel izhajati kasneje vodilni katoliški list, Družina – sprva kot štirinajstdnevnik, nato kot mesečnik. Konec 60-ih in v začetku 70-ih, ko so se odnosi med RKC in

državo nekoliko stabilizirali, so začeli izhajati številni verski časopisi, med drugim leta 1965 tudi Ognjišče. Verski tisk pa je bil tudi v 70-ih letih prejšnjega stoletja strogo nadzorovan in zaradi za oblasti neprimernih člankov tudi zaplenjen. Naklada verskega tednika Družina ni smela preseči sto tisoč izvodov, tedanjega odgovornega urednika dr. Draga Klemenčiča so v letih 1974/75 pogosto zasliševali. Oblasti so naklado Družine omejevale tudi tako, da so tiskarni omejevali količino papirja. (Bizilj, 1991: 45-50)

Več avtorjev navaja, da katoliški mediji niso smeli pisati o političnih, gospodarskih in drugih aktualnih družbenih vprašanjih, ampak so bili omejeni na področje verskega življenja. Drago Klemenčič pa poudarja, da si je Cerkev po njegovem mnenju pri verskem tisku utrla nekatere poti, ki si jih Cerkev v drugih socialističnih državah niso mogle. (Klemenčič: 1995: 183) To kaže na relativno svobodo RKC v nekdanji Jugoslaviji v primerjavi z drugimi državami s podobno politično ureditvijo.

2.1.2 RKC in »necerkveni« časopisi pred letom 1990

V neverskem časopisju se je o katoliški cerkvi objavljalo zelo malo. Sodeč po zapisih z Minikoordinacije za področje cerkve, ki jih navaja Ljerka Bizilj – omenjena avtorica je o odnosu povojnih oblasti in katoliške cerkve zbrala obširno dokumentarno gradivo -, je bil vsak tovrsten članek pod drobnogledom tedanje oblasti in je moral pred objavo dobiti blagoslov omenjene minikoordinacije. Leta 1978 v zapisniku z seje tega telesa piše: »Bogdan Pogačnik pripravlja intervju s škofi z obeh strani meja, po mnenju večine članov koordinacije ta trenutek za objavo ni primeren. Tovariš Kolman in Meden naj z redakcijo Dela poskrbita, da bi o konceptu lahko razpravljali v Mini, preden bodo opravljeni intervjuji.« (Bizilj: 1991: 59)

V tiskanih medijih v tako imenovani družbeni lasti pa so se po besedah Draga Klemenčiča informacije o veri, verujočih, dogodkih, dejstvih, povezanih z RKC pojavljale v bolj ali manj senzacionalističnem, celo škandaloznem kontekstu. O

veri in RKC so po Klemenčičevih besedah govorili skoraj izključno marksistični strokovnjaki za religijo, ne pa predstavniki RKC. (Klemenčič: 1995: 183)

2.1.3 RKC in elektronski mediji pred letom 1990

Državna radio in televizija sta bila za cerkev skoraj povsem nedostopna. Kot piše Ljerka Bizilj, so na primer v sedemdesetih letih s posnetkov slovenskih vasi še izrezovali kadre, na katerih je bila cerkev. (Bizilj, 1991: 55)

Svojih elektronskih medijev RKC ni imela, saj so smele biti ustanoviteljice radijskih in televizijskih postaj le družbenopolitične organizacije. (Bačević, 1987: 135)

O verskih vsebinah na radiu in televiziji ni bilo mogoče niti sanjati, je o razmerah pred letom 1980 zapisal Drago Klemenčič. Po njegovih besedah so se v časopisu Družina večkrat pojavljala pisma bralcev z zahtevami po odpiranju teh dveh medijev verskim vsebinam in tudi uredniški komentarji na to temo, a je navadno sledil odgovor političnih šefov, »da medijev, ki sta tako pomembna za ohranjanje in poglobljanje tradicij socialističnega samoupravljanja, pač ne bodo nikoli odprli »verski propagandi««. (Klemenčič, 1995: 183)

Franc Šetinc je v Delu leta 1969 na zahteve po verskem programu na nacionalni radioteleviziji, ki bi ga oblikovala RKC skupaj z drugimi verskimi skupnostmi, odgovoril z besedami, da je naloga RTV hiše informiranje tudi o verskih dogodkih, verske oddaje pa so neizogibno tudi propaganda za določeno religijo. Pojasnil pa je, da bi oblikovanje verskega programa po njegovem mnenju pomenilo kršitev načela ločitve cerkve od države in drugih pravnih načel. »Oddaja, v kateri bi nastopali le (ali v večini) katoliški duhovniki s katoliškim naukom, bi pomenila kršenje enakopravnosti vseh verskih skupnosti in neverujočih posebej. Ako bi denimo uvedli v program RTV tudi versko dejavnost, bi v skladu z omenjenimi načeli morale dobiti svoje enakovredne programe vse verske skupnosti, ki takih oddaj niti ne bi mogle voditi.« (Delo, v: Bahorič, 1995: 19-20)

Postopno spreminjanje položaja cerkva v družbi se je kmalu pokazalo tudi v medijih in verske vsebine so se počasi prebile tudi v elektronske medije, na

nacionalni radio in televizijo. Na nacionalni televiziji so bila prelomna osemdeseta leta, ko so začeli verske vsebine obravnavati v okviru kulturnih, mladinskih in dokumentarnih oddaj. (Klemenčič: 1995: 183)

Marca leta 1983 je Televizija Slovenija začela predvajati serijo 13. tujih dokumentarnih filmov z versko tematiko, ki so jih naslovili Dolgo iskanje. Serija približno 50 minut dolgih dokumentarcev je predstavljala življenje različnih verskih skupnosti, na primer pravoslavne skupnosti v Romuniji, protestantske skupnosti v ZDA itd. Eno izmed oddaj je televizija pospremila tudi s predgovorom Zdenka Roterja, kar pa v Dokumentaciji Televizije Slovenija ni zabeleženo.

Eden pokazatelj preboja verskih vsebin v elektronske medije je bilo javno voščilo ob božiču – prvič ga je na leta 1986 na Televiziji Slovenija verujočim javno voščil predsednik Socialistične zveze Jože Smole. Nadškof dr. Šuštar pa je svojo božično poslanico istega leta prebral na Radiu Slovenija. (Vir: Dokumentacija TV Slovenija)

Konec 80-ih je tako sledil prvi prenos polnočnice iz Betlehema in prenos bogoslužja in spravne slovesnosti v Kočevskem Rogu. Na pogajanjih med predstavniki slovenskih škofov in vodstva nacionalne RTV hiše pa so v letih 1989-99 začeli polagati temelje sedanjemu verskemu programu na TV Slovenija. Na koncu so se dogovorili, da na nacionalni televiziji uvedejo tedensko 20-minutno oddajo o veri in verujočih, dogovorili so se tudi za televizijske prenose bogoslužij. Ko so potekali dogovori, je bilo v Sloveniji registriranih 17 verskih skupnosti in postavilo se je vprašanje, kako mednje razdeliti medijski prostor. Predstavniki škofov in vodstva RTV Slovenija so soglasno sprejeli sklep, da verski program Televizije Slovenija pokriva samo, kot so se izrazili, avtohtone verske skupnosti v Sloveniji. V poglavju o RKC v Sloveniji sem že omenila kritike, ki RKC opozarjajo, da pri nas ni ne/avtohtonih verskih skupnosti. Klemenčič na drugi strani poudarja stališče (ki je enako že omenjenemu stališču vrha RKC), da naj bi bili v Sloveniji - po njegovem mnenju - strogo vzeto avtohtoni le dve verski skupnosti: katoliška in evangeličanska, med domače pa naj bi Klemenčičevih besedah smeli šteti tudi pravoslavno, predvsem zaradi njihovih župnij v Beli krajini. (Klemenčič, 1995: 183)

Kljub spornosti kriterija avtohtonosti, ki je neskladen z ustavnim določilom o enakopravnosti verskih skupnosti v Republiki Sloveniji, sta pravico do redne prisotnosti v verskih oddajah dobili rimskokatoliška in evangeličanska verska skupnost, ob posebnih priložnostih pa še pravoslavna in islamska. Slednja zaradi velikega števila vernikov, ki živijo in delajo v Sloveniji, navaja Klemenčič. Televizija Slovenija je omogočila tehnična sredstva in ljudi, urejanje oddaje pa je prevzel dotedanji urednik Družine Drago Klemenčič, ki mu je Slovenska škofovska konferenca na prošnjo TVS izdala poseben dekret. (Klemenčič, 1995: 183-184)

Že dejstvo, da je bil na položaj urednika verskih oddaj imenovan človek, tesno povezan z hierarhijo RKC, kaže, da so bile tovrstne oddaje lastne produkcije nacionalne televizije že od konca 80-ih pod velikim vplivom rimskokatoliške cerkve.

2.2 RKC in množični mediji po letu 1990

Rimskokatoliška cerkev je po osamosvojitvi Slovenije našla svoj prostor v vseh množičnih medijih, ima pa tudi specializirane, verske medije.

2.2.1 Katoliška sredstva obveščanja po letu 1990

Seznam katoliških sredstev obveščanja, ki ga lahko najdemo na spletni strani slovenske RKC, je dokaj obsežen. Katoliški tisk tako obsega tednik Družina in številne mesečnike, namenjene tudi specifičnim publikam znotraj katoliške skupnosti ali specifičnim temam: dva mesečnika za mlade Ognjišče in Sončna pesem, mesečnik za šolsko mladino Mavrica, o misijonih Misijonska obzorja, za bolne in njihove prijatelje Prijatelj, za duhovnost Božje okolje, za Slovence po svetu Naša luč, za študente in izobražence Tretji dan, za cerkveno glasbo Cerkvni glasbenik. Izhaja še več drugič časnikov, namenjenih posameznim duhovnostim in gibanjem v cerkvah. Svoje uradno glasilo – Sporočila slovenskih škofij - imajo tudi slovenske škofije. Na seznamu slovenskih katoliških medijev najdemo tudi časopis Nedelja – Cerkvni list krške škofije. (www.rkc.si, mediji) Ta časopis s podnaslovom Slowenische Kirschezeitung, ki sicer izhaja v krški škofiji, katere

meje so skoraj enake kot meje avstrijske zvezne dežele Koroške, je namreč namenjen slovenskim vernikom. (<http://www.nedelja.at>) V 69-farah dvojezičnega ozemlja na južnem Koroškem je namreč liturgični jezik poleg nemščine tudi slovenščina. (<http://kath.kirche-kaernten.at>)

Kaj pa elektronski mediji? Vodstvo revije Ognjišče je že leta 1991 zaprosilo za ustanovitev radijske postaje. Takoj, ko je zakonodaja to omogočila, so registrirali podjetje Radio Ognjišče in zaprosili za pet oddajnih točk, s katerimi bi lahko pokrivali velik del slovenskega ozemlja. Potrebna dovoljenja so dobili marca in julija 1993. (Trstenjak, 1995: 188) Leta 1994 je tako začela oddajati katoliška radijska postaja Ognjišče, ki je 15. aprila 1997 kot prva slovenska radijska postaja začela svoj program neprekinjeno oddajati tudi na internetu. (<http://www.ognjisce.si/radio>) Ko se je pozneje izkazalo, da bi bilo mogoče dobiti tudi televizijski frekvenco, so menili, da priložnosti ne smejo zamuditi. Nova zakonodaja je prepovedovala, da bi ista pravna ali fizična oseba imela v lasti tako radio kot televizijo, dovolila je le 10-odstotni delež v drugem mediju. Zato se je porodila ideja za ustanovitev nove družbe – TV 3, z 10-odstotnim deležem podjetja Radio Ognjišče. (Bole, 1995: 186) Ustanovitelji so izbirali med dvema ustaljenima konceptoma verskih RTV postaj: tako imenovano »radio ali TV liturgijo«, kjer oddajajo predvsem ali izključno religiozni program brez reklamnih sporočil, in »radio ali TV dialog«, kjer verska tematika ni tako opazna, je pa prisotna v izboru tem, ljudi in dogodkov, o katerih medij poroča na privlačen, tudi razvedrilen način, oddaja pa tudi reklamne oglase. Tako pri radiu Ognjišče kot pri TV 3 so se odločili za drugo usmeritev. (Bole, 1995: 187) Predstavniki TV 3 so sicer pogosto zanikali, da gre za katoliško televizijo, čeprav se te oznake niso uspeli znebiti. (Bašič, 2001: 50-52) Televizijska postaja TV 3 je začela oddajati leta 1995, njen ustanovni kapital pa je v pretežni meri prišel iz Cerkve oziroma institucij blizu Cerkve. Da bi to televizijo vsaj v začetku njenega delovanja lahko označili kot katoliško, je poleg njenega financiranja kazala tudi programska shema. (Bahorič, 1995: 49) Kot piše Petra Oseli, bi morala biti TV 3 - sodeč po programski shemi - družinska televizija, ki promovira tradicionalne krščanske vrednote. Kot opozarja Petra Oseli, pa ni bilo tako, saj je TV 3 po ugotovitvah Sveta za radiodifuzijo

izkoriščal dovoljenje za oddajanje programa, izdano na podlagi prijavljene programske sheme, za oddajanje komercialnega programa. Leta 1997 in 1998 je Svet za radiodifuzijo ob nadzoru programa TV 3 ugotovil, da je več kot dve tretjini programa predstavljala TV prodaja, v letih 2000 in 2001 pa so ob nadzoru programa TV 3 ugotovili številne kršitve določil o predvajanju oglasov in prikrito oglaševanje, še navaja Oselijeva. (<http://mediawatch.ljudmila.org/bilten/seznam/11/trg>) Sredi septembra 2002 je okrožno sodišče v Ljubljani začelo postopek prisilne poravnave v TV3 in v začetku leta 2003 je televizijo kupil hrvaški podjetnik Ivan Čaleta. Lastniki, ki so predstavniki RKC (Ognjišče, koprška škofija, Marketing 3 in Franc Bole), so prodali tričetrtnski delež televizije, Krekova banka in Mladinska kniga sta svoj delež zadržali. Na tiskovni konferenci februarja leta 2003 je bivši predsednik nadzornega sveta TV 3 Mirko Krašovec poudaril, da TV 3 ni več cerkvena televizija. Družinska televizija, ki bi razširjala evangelijske vrednote in živela od oglasov, po njegovih besedah ne bi mogla obstati brez stalnega donatorja, ki pa ga TV 3 ni imela. (<http://mediawatch.ljudmila.org/bilten/seznam/16/trg>) Kot sem že omenila, je TV 3 dobila frekvence na podlagi prijavljene programske sheme in bi jih torej morala ob spremembah le-te izgubiti. Ali bo prenovljena televizija TV 3 v svoj program še uvrstila verske vsebine, v času nastajanje te naloge še ni znano.

2.2.2 RKC in »necerkveni« elektronski mediji po letu 1990

Na programu nacionalne televizije, Televizije Slovenija, so redne verske oddaje od leta 1990. (www.rkc.si, mediji) Sprva so nastajale pod okriljem Informativnega programa, po nekaj letih so prešle v Dokumentarni program, od aprila 1994 pa je Verski program samostojno uredništvo. »Vsekakor si upam trditi, da po vsebinski in strokovni plati znotraj televizije ni nobenega nasprotovanja Verskemu programu. Če narediš dobro oddajo, je ni težko plasirati.«, je leta 1995 zapisal tedanji urednik Verskega programa Drago Klemenčič. (Klemenčič: 1995: 184)

Klemenčiča je na mestu urednika Verskega programa nasledil Vid Stanovnik. Na Televiziji Slovenija je trenutno enkrat mesečno na sporedu Nedeljska maša – prenos bogoslužja, s čimer želijo omogočiti spremljanje bogoslužja tudi tistim, ki

se ne morejo udeleževati obredov. Nedeljsko mašo uvedejo s kratkim prispevkom o kraju in župniji, od koder prenašajo mašo. Prenašajo tudi maše ob največjih katoliških (pa tudi evangeličanskih) praznikih. Enkrat mesečno je na sporedu tudi oddaja o univerzalnih religioznih temah Duhovni utrip, ki odpira vrata tudi majhnim verskim skupnostim. V prvem delu oddaje so strnjene mesečne novice, osrednji del pa je namenjen določeni temi. Mesečno je na sporedu tudi oddaja Sveto in svet, ki je vsakokrat namenjena neki temi, ki jo skušajo umestiti v kulturni prostor s primerjavo religioznih sistemov in uporabo znanstvenega aparata. V uvodnem feljtonu predstavijo osnovne informacije o obravnavani temi, sledijo reportaže in pogovor z gosti v studiju. Vsak teden pa sta na sporedu oddaji Ozare – to je kratek duhovni nagovor – in pa Obzorja duha, oddaja o veri in verujočih. Ta oddaja vsebuje različne prispevke o dogodkih v velikih religijah pri nas in po svetu, predvsem v krščanskih verskih skupnostih in v Islamski verski skupnosti v Sloveniji. Prispevke povezuje moderatorka v studiju, občasno pa v oddajo povabijo tudi goste. V okviru verskega programa nastajajo tudi dokumentarni filmi z versko tematiko. Tudi regionalni televizijski center Koper vsak teden predvaja oddajo Domani e' domenica (v prevodu: Jutri je nedelja). (www.rtv slo.si, televizija: oddaje)

Pregled vsebine verskih oddaj, ki nastanejo v verskem uredništvu nacionalne televizije kaže, da te povečini obravnavajo dogajanje povezano z RKC. Zasluditi je tudi nekaj prispevkov o evangeličanski, pravoslavni in muslimanski verski skupnosti, ostale verske skupnosti pa so obravnavane zelo redko.

Nacionalni radio, Radio Slovenija, je prvo versko oddajo (če izzzzamemo prenos polnočnice iz ljubljanske stolnice leta 1988) objavil 19. novembra 1989. Šlo je za oddajo Sedmi dan, ki je še vedno na sporedu 3. programa Radia Slovenija, na tako imenovanem programu Ars. Urejata jo Janez Juhant, sicer profesor na ljubljanski Teološki fakulteti, in Milan Kobal. Petnajstminutna oddaja »skuša na esejistični način odgovarjati na nekatera najbistvenejša in najgloblja verska in religiološka vprašanja. V njej lahko prisluhnete strokovnjakom, ki osvetljujejo vero in religijo ter njun vpliv in pomen za človeka s teološkega, filozofskega, zgodovinskega, sociološkega, etnološkega in literarnega vidika.« (www.rtv slo.si, rtv oddaje) Kot

sem že omenila, je Radio Slovenija z občasnimi prenosi maš začel leta 1988, od 4. aprila 1993 pa so prenosi maš redni. Ob nedeljah so tako na tretjem programu oziroma programu Ars prenosi katoliške svete maše (enkrat mesečno namesto tega evangeličansko bogoslužje), ki so tako kot na nacionalni televiziji namenjeni predvsem vernikom, ki se sami ne morejo udeležiti obredov. Radio prenaša tudi maše ob največjih krščanskih praznikih. (www.rtv slo.si, rtv oddaje) Čeprav so si ustvarjalci verskih oddaj na Radiu Slovenija po besedah Janeza Juhanta prizadevali za širši verski program, so ostale verske oddaje na sporedu le občasno. (Pismo dr. Juhanta, 2003)

Redne oddaje z versko tematiko imajo tudi nekatere nekomercialne radijske postaje. (Lah, 1999: 62) O dogodkih, povezanih z Rimsko-katoliško cerkvijo, poročata tudi Informativni program Televizije in Radia Slovenije, pa tudi ostale slovenske RTV postaje, ki pripravljajo informativni program.

2.2.3 RKC in »necerkveni« tisk po letu 1990

Tudi dnevno časopisje in revije rimskokatoliški cerkvi tako kot ostalim verskim skupnostim namenja nekaj pozornosti. Tisk najpogosteje poroča o aktualnih dogodkih, povezanih z RKC. V revijah in tedenskih prilogah (kot je na primer Sobotna priloga) lahko zasledimo tudi pogovore z vodilnimi predstavniki RKC, katoliškimi duhovniki, redovniki, in na drugi strani tudi pogovore s strokovnjaki, na primer sociologi religije, ki so do RKC kritični. Občasno so časopisi objavljali tudi podlistke v nadaljevanjih o temah, povezanih z RKC.

Ob obravnavi odnosov med RKC in tiskanimi mediji je treba omeniti še propadli dnevnik Slovenec, ki je izhajal med letoma 1991 in 1995. Med njegovimi največjimi delničarji je bil namreč tudi tednik Družina, »katoliška cerkev je zaradi omejitev po Zakonu o javnih glasilih dobila lastniške deleže prek dr. Janeza Grila.« (Bašič, 2001: 28) Slovenca sicer ne bi mogli uvrstiti v kategorijo verskih časopisov.

Peter Lah, jezuit, ki na Northwestern University v Chicagu pripravlja doktorat iz komunikologije in medijev, je konec 90-ih let v pogovorih z uredniki – kot jih je sam poimenoval - »laičnih« časopisov ugotovil, da imajo ti časopisi do katoliške

cerkve podoben odnos kot do drugih nevladnih ustanov. »Ker je cerkveno vodstvo v zadnjih letih precej opazno z nekaterimi političnimi pobudami (denacionalizacija cerkvenega premoženja, verski pouk v šoli, splav), mediji o Cerkvi pišejo tudi kot o političnem dejavniku.« (Lah: 1999: 62)

Lah še piše, da naj bi bili v času, ko je nastajal njegov članek – to je leta 1999, odnosi med večino medijev in vodstvom RKC na najnižji točki po letu 1990. (Lah: 1999: 63) Vseeno pa uredniške politike slovenskih medijev po Lahovem mnenju ni mogoče označiti kot napadalno proti RKC: »V intervjujih z uredniki laičnih medijev nisem zasledil, da bi bili ti vnaprej nenaklonjeni katoliški cerkvi.« (Lah, 1999: 69) Sodeč po nekaterih izjavah pa je bilo mogoče izrazito nenaklonjenost oziroma obsojanje delovanja medijev zaslediti v vrhu slovenske RKC: »Prav zadnja leta drugega tisočletja so zaznamovana z ostrimi napadi na Cerkev: politiki kontinuitete, razni novinarji in akademiki širijo polresnico in laži o cerkvi.... Izrazito enostranski mediji načrtno ustvarjajo okolje nezaupanja, zdražb in malodušja.« (<http://www.rkc.si/AD 2000/svetoletto59.html>)

3. UREDITEV ODNOSA MED CERKVIJO IN MEDIJI V SLOVENIJI

3.1 Zakon o medijih

Zakon o medijih, ki določa pravice, obveznosti in odgovornosti pravnih in fizičnih oseb ter javni interes republike Slovenije na področju medijev, v nekaterih členih ureja tudi programske verske vsebine.

Po določbah tega zakona so mediji časopisi in revije, radijski in televizijski programi, elektronske publikacije, teletekst in druge oblike dnevnega ali periodičnega objavljanja uredniško oblikovanih programskih vsebin s prenosom zapisa, glasu, zvoka ali slike, na način, ki je dostopen javnosti. Obenem pa zakon določa, da mediji niso tisti nosilci objavljanja informacij, ki so namenjeni izključno notranjemu delu različnih ustanov, tudi cerkvenih organizacij.

Pomembna je tudi določba zakona, da je z razširjanjem programskih vsebin med drugim prepovedano spodbujati k verski neenakopravnosti in izzivati versko sovraštvo ali nestrpnost. V zakonu je zapisano tudi, da se z oglaševanjem ne sme

vzpodbujati verske nestrpnosti in žaliti verskih prepričanj. Prepovedano je tudi oglaševanje med televizijskim ali radijskim predvajanjem verskega obreda in med oddajo z versko vsebino, ki je krajša od 30 minut.

V posebnih določbah o radijskih in televizijskih programih pa je določeno, da ima vsak izdajatelj radijskega ali televizijskega programa pod enakimi pogoji pravico do kratkega poročanja o vseh pomembnih prireditvah in dogodkih, ki so dostopni javnosti, razen o verskem obredu. Med posebnimi pogoji, ki jih mora izpolnjevati izdajatelj lokalnega radijskega oziroma televizijskega programa je med drugim navedeno, da mora zagotoviti uravnoteženo predstavljanje različnih mnenj tudi o verskih vprašanjih, pomembnih za življenje prebivalcev lokalne skupnosti. (www.dz-rs.si, zakonodaja: sprejeti zakoni - Zakon o medijih)

3.2. Zakon o RTV Slovenija

Zakon o radioteleviziji Slovenija med drugim določa, da mora RTV Slovenija pri ustvarjanju in pripravljanju svojih programov spoštovati tudi načela svetovnonazorskega in verskega pluralizma. V zakonu je zapisano, da v programih RTV Slovenija ni dovoljena verska propaganda. V Svetu RTV Slovenija, ki je organ upravljanja tega javnega zavoda, pa v skladu z zakonom enega člana neposredno imenujejo verske skupnosti v Sloveniji. (www.dz-rs.si, zakonodaja: sprejeti zakoni - Zakon o RTV Slovenija)

Nekaterim – kot na primer skupni poslancev na čelu z Zmagom Jelinčičem, se zdi taka udeležba v svetu javnega zavoda, katerega ustanovitelj je država, sporna, češ da ni v skladu z načelom o ločitvi države in verskih skupnosti. Na to so opozorili v svojem predlogu novega zakona o verskih skupnostih. Na drugi strani pa omenjena skupina opozarja na domnevno spornost še enega zakonskega določila: »Prav tako je ravnanje države, ko je verskim skupnostim izrecno prepovedala izdajateljstvo RTV programov, kar pa je dovolila npr. Študentski organizaciji, ki pa, zanimivo, sploh nima ustavnega položaja, vprašljivo z vidika načela o svobodnem delovanju, kajti njihovo delovanje je sedaj zaradi tega delno omejeno.« (http://www.dz-rs.si, zakonodaja: predlogi zakonov - predlog zakona o verskih skupnostih (ZVS))

3.3 Poklicna novinarska merila

V poklicnih merilih in načelih novinarske etike v programih RTV Slovenija so verski programi opredeljeni kot programi posebnega pomena. Med drugim je zapisano, da mora programsko vodstvo RTV Slovenija zagotoviti primerno razmerje zastopanosti vseh pri nas registriranih verske skupnosti.

Posebej je opozorjeno, da ljudi in držav praviloma ne smemo deliti po veroizpovedi in da je treba besede, kot so klerikalec, cerkven, fundamentalist, militanten, islamist..., uporabljati z občutkom.

Da so se avtorji besedila, po katerem naj bi se ravnali novinarji javne televizije, zavedali problematičnosti uporabe izraza cerkev, je razvidno iz opozorila, da izraza Cerkev ne moremo uporabiti sinonimno za katoliško cerkev, saj ga zase uporabljajo še druge verske skupnosti, kot sta evangeličanska in pravoslavna. (Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija, 2000: 61-62)

4. ODNOS RIMSKO-KATOLIŠKE CERKVE DO MEDIJEV

Da se Katoliška cerkev zaveda pomena množičnih medijev, kaže dejstvo, da je vrh Rimsko-katoliške cerkve v Vatikanu doslej izdal že 14 cerkvenih dokumentov o množičnih medijih, že štiri po Drugem vatikanskem koncilu. Poleg tega so vrsto dokumentov o množičnih medijih izdale tudi krajevne cerkve in škofi. (glej: Papeški svet za družbeno obveščanje, 1992)

Leta 1992 je papeški svet za družbeno obveščanje v uvodu k Pastoralnem navodilu o družbenem obveščanju z naslovom Na pragu novih časov med drugim zapisal: »Pravi areopag našega časa je svet družbenih občil, ki združuje človeštvo in ga spreminja – kot pravimo – v svetovno vas. Sredstva množičnega obveščanja so dosegla tak pomen, da so za mnoge glavno orodje obveščanja in vzgoje, vodenja in navdiha za osebno, družinsko in družbeno vedenje.« (Papeški svet za družbeno obveščanje, 1992: 7) Papeški svet je zato izpostavil, da mora Cerkev razvijati

lastna sredstva obveščanja in vzgajati ljudi za delo v medijih. RKC pa se mora – tako papeški svet - dejavno zanimati tudi za profane medije, posebej za njihovo uredniško politiko. Dolžnost kristjanov je, da se s svojimi mnenji oglašajo v vseh medijih in to ne le s temami, povezanimi s cerkvenim življenjem. (Papeški svet za družbeno obveščanje, 1992: 14) Papeški svet navaja tudi glavno nalogo medijev: zagotoviti pravico do informacij in pomagati pri iskanju resnice s predstavitvijo različnih mnenj. (Papeški svet za družbeno obveščanje, 1992: 17)

Pri obravnavi odnosa RKC do medijev se bom oprla predvsem na dokument RKC o medijih - Etika v družbenem obveščanju – ki ga je papež Janez Pavel II. razglasil 4. junija 2000, na dan, ko RKC obhaja Svetovni dan sredstev množičnega obveščanja. (Papeški svet za družbeno obveščanje, 2000: 6-15) Usmeritve tega dokumenta so namreč podobne kot v leta 1992 izdanem pastoralnem navodilu o družbenem obveščanju Na pragu novih časov.

V listini Etika v družbenem obveščanju papeški svet za družbeno obveščanje opozarja, da ima uporaba sredstev družbenega obveščanja lahko dobre ali slabe učinke, da pa o tem odločajo ljudje – tako uporabniki medijev kot njihovi ustvarjalci. Zato le-te, pa tudi predstavnike RKC, poziva k spoštovanju etičnih načel.

4.1 Pozitivni vpliv množičnih medijev

Osnovno vodilo listine je, da je pristop RKC do medijev v osnovi pozitiven, ne pa obsojajoč. Zato želi pomagati tistim, ki se poklicno ukvarjajo s komunikacijami, in pospeševati dialog – predvsem s svojo tradicijo moralne modrosti in poudarjanja človekovega dostojanstva. (Papeški svet za družbeno obveščanje, 2000: 17. 20)

Tudi tu RKC ne zanika pomembnosti množičnih medijev: »Sredstva družbenega obveščanja imajo močan vpliv. Ljudje stopajo v stik z drugimi ljudmi in dogodki, izoblikujejo si mišljenje in ustvarjajo vrednote. S pomočjo sredstev se prenašajo in sprejemajo informacije ter ideje, pogosto pa njihovo človeško izkustvo postaja medijsko izkustvo.« (Papeški svet za družbeno obveščanje, 2000: 17)

Ob tem papeški svet poudarja, da prinašajo sredstva družbenega obveščanja tudi številne koristi: gospodarske, politične, kulturne, vzgojne in nenazadnje verske.

»Sredstva družbenega obveščanja so tudi pomembna sredstva odgovornosti, ker objavljajo nepristojnosti, podkupovanje in zlorabo zaupanja ter obračajo pozornost na pristojnost, družbeno pomembnost in predanost dolžnostim.« (Papeški svet za družbeno obveščanje, 2000: 22)

Tako kot v listini Na pragu novih časov papeški svet ponavlja, da so množični mediji tudi priložnost za evangelizacijo. Širijo namreč novice, povezane z vero, mnogim ponujajo možnost za spremljanje verskih obredov in papeževih obiskih po svetu. (Papeški svet za družbeno obveščanje, 2000: 23)

4.2 Negativen vpliv množičnih medijev

Papeški svet opozarja tudi na drugi obraz medijev, ki lahko podžigajo sovraštvo in spore, slabe stvari predstavljajo v privlačni luči, širijo napačne ali zavajajoče informacije. »Sredstva družbenega obveščanja pogosto tudi obidejo tisto, kar je resnično novo in pomembno, vključno z evangelijsko veselo novico, in se osredotočijo na modno in nenavadno.« (Papeški svet za družbeno obveščanje, 2000: 24)

Kršitve je po navedbah papeškega sveta najti na vseh področjih, ki so bila malo prej omenjena pri naštevanju medijskih koristi: gospodarsko, politično, kulturno, področje vzgoje, pa tudi versko področje. Papeški svet priznava, da je v razmerju med množičnimi mediji in verskimi skupnostmi opaziti skušnjave na obeh straneh. Mediji skušajo tako obiti ali potisniti na rob verske ideje in izkušnje, vero obravnavati površno, tudi sovražno, soditi vero po sekularnih kriterijih, zapostavljati tradicionalne vere na račun modnih verskih skupnosti. Verska skupnost pa si lahko ustvari negativen pogled na medije in ne upošteva, da kriteriji kot sta nepristranskost in objektivnost, lahko preprečijo obravnavo verskih ustanov. Prav tako lahko verska skupnost predstavlja verska sporočila na način, ki temelji na čustvenosti in manipulaciji, medije pa uporablja kot sredstvo nadzora. (Papeški svet za družbeno obveščanje, 2000: 225-29)

4.3 Etična načela, ki bi morala veljati v množičnih medijih

Že v listini Na pragu novih časov iz leta 1992 je zapisano, da RKC noče vsiljevati ničesar, ampak pomagati z nakazovanjem etičnih in moralnih meril. (Papeški svet za družbeno obveščanje, 1992: 16) Množični mediji ne zahtevajo oblikovanja nove etike, pravi papeški svet v listini Etika v družbenem obveščanju. Etična načela področja družbene komunikacije morajo biti tako enaka kot na drugih področjih: solidarnost, pravičnost, enakost, pa tudi zavezanost resnici. Pri tem pa imajo svojo vlogo vsi: tako medijski ustvarjalci, uporabniki medijev, kot tudi predstavniki Rimsko-katoliške cerkve.

Ustvarjalci medijev se morajo držati predvsem osnovnega etičnega načela: »Človeška oseba in človeška skupnost sta cilj in merilo uporabe sredstev množičnega obveščanja.« (Papeški svet za družbeno obveščanje, 2000: 30) Množični mediji zato ne smejo ene skupnosti ščuvati proti drugi, priznavati morajo posebne potrebe nekaterih skupin, kot so otroci, starejši, revni, manjšine, pa tudi družine in verujoči. Svoboda izražanja, ki ji je treba biti ves čas naklonjen, z etičnega vidika ni absolutna norma, poudarja papeški svet in ob tem opozarja, da mora tudi svoboda izražanja spoštovati načela resnice, poštenosti, nepristanskosti in spoštovanja zasebnosti. Odločitve o vsebini in naravnosti medijev pa po mnenju papeškega sveta ne gre prepustiti samo tržnim zakonom, tako zaradi varovanja javnega interesa kot zaradi interesov manjšin. (Papeški svet za družbeno obveščanje, 2000: 32)

Uporabniki medijev morajo – tako papeški svet - razločevati in izbirati med mediji. RKC mora zato v svojih šolah ponuditi tudi medijsko vzgojo, podobno morajo storiti tudi starši, rimsko-katoliška cerkev pa mora v medijih odsevati najvišje vzore resnicoljubnosti, občutljivosti za človekove pravice in druga načela. Predstavniki RKC morajo biti do novinarjev pošteni in odprti, tudi na neprijetna vprašanja morajo dajati resnicoljubne in kredibilne odgovore, narekuje papeški svet vsem, ki govorijo v imenu RKC. Predstavnikom RKC zato svetuje izobraževanje na področju komunikacij. (Papeški svet za družbeno obveščanje, 2000: 33-35)

5. GLAVNI POUĐARKI SKLEPNEGA DOKUMENTA PLENARNEGA ZBORA (SINODE) CERKVE NA SLOVENSKEM »IZBERI ŽIVLJENJE«

Pri opisovanju trenutnega položaja RKC v Sloveniji in najbolj perečih tem, ki se v zvezi s RKC pojavljajo v medijih, ne moremo mimo stališč slovenske rimsko-katoliške cerkve oziroma njenega videnja, kateri so ti najbolj aktualni problemi. To je mogoče najbolje razbrati iz Sklepnega dokumenta Plenarnega zbora cerkve na Slovenskem, ki so ga razglasili 18. maja 2002 na Brezjah. (Plenarni zbor je bil sicer ob najavi maja leta 1997 in velik del svojega delovanja imenovan Sinoda cerkve na Slovenskem in je verjetno pod tem imenom tudi bolj poznan.) Že iz nagovora papeža Janeza Pavla II. slovenskim romarjem, ki je citiran v uvodu k sklepnemu dokumentu, je čutiti odločenost RKC za pridobitev večjega prostora v javnem življenju: » Spodbujam vas tudi k večjemu pogumu in zdravi samozavesti, ki naj se odraža tudi v vašem javnem delovanju. Pol stoletja totalitarne vladavine je v vas pustilo občutek manjvrednosti in strahu. Čas je, da te strahove premagate. Zavzeto in enakopravno sodelujte z vsemi ljudmi dobre volje na področju politike in gospodarstva, kulture, šolstva in medijev.« (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, člen 10)

Nekatere osrednje poudarke dokumenta oziroma glavne usmeritve RKC v Sloveniji, ki jih lahko razberemo iz njega, bom strnila v nekaj točk.

5.1 Težaven prehod iz prejšnje v sedanjo družbeno ureditev.

RKC poudarja, da se ne sme bati priznati vseh napak, ki jih je storila v preteklosti, kar pa ne pomeni, da mora sprejeti krivdo za vse, kar se je v preteklosti dogajalo, kakor to želi danes prikazovati del javnosti. Dokument tako opozarja, da je načrtna ateizacija v obdobju totalitarizma, posebej prek šole, medijev in celotnega družbenega življenja, povzročila velike spremembe v miselnosti slovenskega človeka in v njegovem odnosu do vere, česar niso spremenile niti družbene spremembe in osamosvojitve. Katoliška Cerkev v Sloveniji je sicer danes po pol stoletja načelno spet svobodna in Ustava RS ji zagotavlja svobodo delovanja.

Vendar pa se je potem, ko so se Cerkev odprla vrata v javno življenje, v javnosti pokazalo veliko nerazumevanje ali celo strah pred širitvijo delovanja cerkve na socialno-karitativno, kulturno, vzgojno-izobraževalno in gospodarsko področje. (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, člani 20-27)

Dokument ob tem zatrjuje, da katoliška cerkev ne pričakuje privilegijev in izjem, ampak spoštovanje samobitnosti in notranjega ustroja, ter spoštovanje pravil dialoga. . (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, člen 75)

5.2 Odnos RKC do politike

Iz dokumenta je razvidno, da se RKC zaveda, da se določena področja zdijo nekaterim sporna. Sklepni dokument tako poziva k previdnosti, da vloge cerkve ne bi kdo uporabljal za pokrivanje interesov, ki niso v skladu z njenim poslanstvom. RKC namreč samo sebe pojmuje kot del civilne družbe in ne kot državo v državi, zato vidi svoje poslanstvo v podpiranju vseh tistih civilnih pobud državljanov, ki so izraz resnične in pristne človeške narave. (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, člen 52) Dokument tako navaja, da je drugi vatikanski koncil jasno razmejil pristojnosti Cerkve in države ter s tem tudi vlogo duhovnika, ki ga ne vidi kot političnega aktivista. (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, člen 462)

V nadaljevanju dokument navaja, da je »naloga vodstva Cerkve in še posebej duhovnikov oznanjevati evangelij, pri čemer naj laike seznanjajo tudi z družbenim naukom Cerkve.« (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, člen 463) V dopolnjenem delovnem gradivu po 1. Sinodalnem zasedanju, leta 2000 objavljeno na internetni strani rimskokatoliške cerkve na Slovenskem, je bilo v členu 6.1 pod naslovom Cerkev in politika sicer navedena nekoliko bolj konkretna formulacija: «Glavna naloga vodstva Cerkve in še posebej duhovnikov ni, da naravnost posegajo v politično dogajanje in se povezujejo s temi ali drugimi politiki, temveč da formirajo laiške vernike v poznavanju družbenega nauka cerkve, da bi le-ti znali dobro ravnati za skupni blagor vseh ljudi...«. (<http://www.rkc.si/> -poglavje 6.1

Dokument pa kljub takim opozorilom v nadaljevanju kaže, da se RKC ne odreka političnemu delovanju. V njem je med drugim zapisano, da je cerkev sestavni del javnega življenja v vsaki družbi in ima tako stična področja z državo in drugimi ustanovami družbenega življenja. »Ko gre za moralna vprašanja pravičnosti, poštenosti, resnicoljubnosti, za načela pravne države in spoštovanja človekovih pravic, ima Cerkev vso pravico in dolžnost, da izrazi svoje moralno mnenje in stališče, ne glede na to, ali s tem zadene ob politike, politične stranke in njihove ukrepe.« Ob tem dokument opozarja, da mnogi načelo ločitve cerkve od države še vedno razumejo tako, kot da se s tem Cerkvi odreka njeno mesto v javnosti.« (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, člen 465-466)

5.3 Gmotna vprašanja

RKC se, kot je razvidno iz sklepnega dokumenta, zaveda tudi problematičnosti cerkvenega premoženja. Zato dokument opozarja: »Cerkev se mora varovati, da ne bi s svojim odnosom do gmotnih dobrin zameglila svoje prave podobe. Verodostojnost Cerkve na področju solidarnosti je zlasti v preglednosti vseh virov dohodkov in odhodkov.« . (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, člen 55)

Sklepni dokumenta pa jasno poudarja, da je pravično, da tudi država prispeva primeren delež k financiranju cerkvenih dejavnosti. Kot razloge za navaja odvzemanje premoženja RKC, ki so ji ga dali verniki, in je kasneje prešlo v državno last; dejstvo, da se država zaveda vloge cerkve pri blažitvi socialnih stisk, duhovni in moralni vzgoji in nenazadnje dejstvo, da se je tovrstna pomoč uveljavila tudi v Evropi. (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, člen 479)

5.4 Vprašanje verskega pouka

Stališče slovenske RKC do vprašanja verskega pouka je v dokumentu jasno izraženo: starši in otroci imajo pravico, da verski pouk postane del vseh vzgojno-izobraževalnih programov na vseh stopnjah, verske skupnosti in Cerkve, ki jih ta pouk neposredno zadeva, pa imajo pravico, da enakopravno sodelujejo in soodločajo pri izvedbi tega predmeta. RKC si prizadeva, da bi župnijski verouk

nadomestil enega izmed obveznih izbirnih predmetov, nosilec bi bila cerkev, pouk pa bi se izvajal v župniji. To ostaja predmet nadaljnjih dogovarjanj med RKC in državo, še piše v dokumentu. (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, člena 390 in 391)

V nadaljevanju je v dokumentu tudi jasno opredeljeno, kakšen je po mnenju RKC namen verskega pouka: »Njegov namen je, da omogoči spoznavanje in razumevanje religijskega pojava ter da krščansko vero, ki je vera našega zgodovinskega okolja, ustrezno in pristno predstavi kot nesporno kulturno, moralno in duhovno dejstvo.« (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, člen 390)

5.5. Zavedanje pomena množičnih medijev

Že ob razpravi o mestu cerkve v civilni družbi je v sklepnem dokumentu opozorjeno tudi na pomen množičnih medijev: »Cerkev kot del civilne družbe pričakuje, da družba spoštuje njeno pravico do soudeležbe pri javnih sredstvih obveščanja. Prav tako ima pravico do celovitega informiranja o delovanju svojih ustanov.« (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, člen 53)

V odstavku, ki nosi naslov Mediji v službi oznanjevanja, pa se sklepní dokument temeljito posveti vlogi sodobnih sredstev obveščanja, brez katerih si po mnenju slovenske RKC ni mogoče predstavljati današnjega oznanjevanja. Dokument poudarja, da se cerkev na Slovenskem premalo zaveda pomena in vpliva medijev na oznanjevanje, in izpostavlja, da obstoječe radijske in televizijske oddaje niso kakovostno versko in umetniško sporočilo. Zato se zavzema za ustrezno izobraževanje duhovnikov, redovnikov in laikov, da bi znali ta sredstva uporabljati pri apostolatu. Poseben poudarek daje dokument izobraževanju laikov in se zavzame za večje število šol, fakultet in inštitutov, kjer bodo časnikarji, filmski, radijski, televizijski delavci in drugi dobili ustrezno izobrazbo, prežeto s krščanskim duhom...»Vsak nastop v medijih ustvarja podobo Cerkve v javnosti, zato ni vseeno, kdo, kdaj, kaj in kako spregovori.« (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, člen 98-99)

Konec tega poglavja plenarni zbor pospremi s celo vrsto sklepov, kako v prihodnje – naj izpostavim najzanimivejše:

- Celotno cerkveno občestvo mora skrbeti za širjenje in gmotno podpiranje elektronskih medijev, ki so eno izmed pomembnih sredstev za novo evangelizacijo, Slovenska škofovska konferenca pa naj skrbi za ustrezne kadre.
- Katoliški časnikarji naj poživijo svoje stanovsko druženje in medse povabijo tudi novinarje, ki v necerkvenih glasilih pripravljajo prispevke o cerkvenem življenju.
- Naj se na novo oblikuje Slovenskega odbora za sredstva družbenega obveščanja, ter da se v tajništvo Slovenske škofovske konference vključi Tiskovni urad pod neposredno pristojnostjo enega od škofov.
- Plenarni zbor predlaga tudi, da Teološka fakulteta v okviru izbirnega programa uvede sistematično izobraževanje za medije za vse pastoralne delavce. (<http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument/>, sklepi ob koncu poglavja 4.1)

6. PRIMERA ANALIZE POROČANJA O RKC

Ko sem se spraševala, kako se lotiti analize medijskega poročanja, sem postala pozorna na članka Janeza Jerovška in Petra Laha, ki sta analizirala novinarske članke o rimsko-katoliški cerkvi. Oba avtorja trdita, da je odnos analiziranih časopisov (razen Družine) do RKC izrazito negativen. Analize poročanja slovenskih medijev, ki bi dokazovala nasprotno stališče, v literaturi žal nisem zasledila. Čeprav se zavedam težavnosti take analize, moram opozoriti, da predvsem v Jerovškovi analizi manjka argumentiranih dokazov, na katerih bi

temeljile njegove ugotovitve. Da bi v nalogi prikazala več pogledov na poročanje slovenskega tiska o RKC, vseeno povzemam nekaj ugotovitev Jerovška in Laha.

6.1. Mediji napadajo RKC, trdi Jerovšek

Janez Jerovšek je analiziral komentarje o RKC v časopisih Dnevnik in Delo, ki sta jih pisala Vlado Miheljak in Boris Jež. Pri tem je poleg tega, kdo je v članku napaden in kakšne pojme uporablja pisec (negativne, pozitivne), ugotavljal tudi, katere značilnosti negativnega poročanja oz. komentiranja je najti v članku. Pri tem je iskal značilnosti, ki jih navaja Drago Jančar: ideološka agresivnost, ideološka pozicija, katere cilj je zrušiti svoje nasprotnike in hvaliti svojo opcijo in uporaba skoraj vseh sredstev za doseg omenjenega cilja (uporaba laži, prikrojevanje informacij, brutalno komentiranje, smešenje nasprotnikov, tako imenovani medijski umor, žaljenje nasprotnikov, neokusne fotomnotaže javnih oseb...) (Jerovšek, 2002: 76)

Jerovšek piše, da je uredniška politika dveh dnevnih časopisov - Dela in Dnevnika - proticerkveno usmerjena. Ob tem kot problematično izpostavlja Miheljakovo navedbo, da komentiranje javnih vprašanj ne more biti podvrženo zahtevi nevtralnosti in poudarja, da je taka drža značilna za vrednostno in politično enosmerne časopise. Ugledni tuji mediji po njegovih besedah komentirajo vrednostno nevtralno ali pa dogodek komentirajo z dveh različnih vrednostnih usmeritev. (Jerovšek, 2002: 93-96)

Jerovšek ob trditvi, da v Sloveniji že nekaj let poteka proticerkvena gonja, izpostavi dve temi: denacionalizacijo in govore slovenskega metropolita in ljubljanskega nadškofa dr. Franca Rodeta. Med drugim piše, da so mediji dr. Rodetu pripisovali misli, ki jih ni izrekel, oziroma brali med vrsticami nadškofovih izjav in preobračali njegove besede. Opozarja, da na primer Delov komentator Boris Jež s ščuvanjem ljudi proti denacionalizaciji, češ da po vrnitvi RKC ne bomo več mogli hoditi po poključkih gozdovih, nasprotuje načelom pravne države, saj ima vračanje odvzetega premoženja podlago v zakonu in odločbi Ustavnega

sodišča. Tudi komentarji slovenskih časopisov ob različnih govorih dr. Rodeta so po Jerovškovem mnenju odklonilni in klišejski. Posebej problematično se mu zdi, da na primer kratkemu povzetku pridige sledijo kar trije enako usmerjeni komentarji, ki na koncu dominirajo nad novico. Jerovšek to označi kot pranje možganov.

Jerovšek poudarja, da so analizirani članki izrazito negativni do RKC: »Resnica je ta, da ima uredništvo Dela že več let sovražen odnos do katoliške cerkve in da je ta sovražen odnos v pisanju empirično dokazljiv, posebno sovražni odnos pa ima do nadškofa Rodeta, ki to cerkev predstavlja.« (Jerovšek, 2002: 132)

Jerovšek že v kriterijih izpostavlja ideologijo, po mojem mnenju pa tudi sam ostane v okviru neke ideološke pozicije. Tako ob analizi enega izmed Miheljakovih člankov navaja profesionalne norme novinarstva po Josipu Županovu (politična nevtralnost, spoštovanje prevladujočih standardov vljudnosti in dobrega okusa, poročanje na dokumentaren način, ki se opira na materialne dokaze in uporaba standardnih obrazcev pri zbiranju novic) in nato Miheljaku očita, da ne izpolnjuje teh kriterijev in da v svojem članku navaja samo vrednostne sodbe. Jerovšek ob tem spregleda dejstvo, da je Miheljakov članek kolumna, ki že po definiciji spada v interpretativno zvrst. »V njej je novinar angažiran, zapisuje subjektivni odnos do dogajanja, ni nevtralen opazovalec.« (Košir, 1988: 83) Jerovškove navedbe, da naši časopisi za razliko od tujih ne dajo možnosti komentiranja različnim političnim opcijam, postavlja na laž podatek, da je v istem časopisu kot Miheljak kolumne objavljali tudi Peter Lah. Družina kot predstavnik katoliških medijev pa na drugi strani ne daje možnosti komentiranja tistim piscem, ki ne ustrezajo njeni katoliški usmeritvi.

6.2. Delo in Dnevnik negativna do RKC, meni Lah

Peter Lah si je za svojo analizo izbral poročanje treh časopisov: Dela, Dnevnika in Družine o pastirskem pismu slovenskih škofov leta 1998. Zanimiva je metoda, ki jo je za to izbral. Poleg vsebine člankov je namreč ugotavljal tudi tako imenovani okvir, v katerega je bil dogodek umeščen. (Lah: 2001: 16-18) Kot piše Lah, se pojem okvir oziroma angleško »frame« običajno uporablja v teorijah, ki

ugotavljajo učinkovanje množičnih medijev. (Lah 2000: 6) Ob tem navaja Entmanovo definicijo, da gre pri okviru za izbiro nekaterih delov zaznane realnosti in njihovo poudarjanje v tekstu, kar propagira določeno videnje, razlago ali rešitev problema. Izbira nekega okvira pomeni selekcijo, poudarja Lah. Sam je v svoji analizi ugotovil pet najpogostejših okvirov poročanja o RKC:

- konflikt (spopad med dvema centroma moči, kar sicer pritegne pozornost bralcev in je zato pogosto uporabljen okvir),
- marginalizacija druge strani,
- razdor, delitev,
- grožnja,
- ne/evropskost. (Lah, 2001: 17)

V posameznih člankih je Lah zasledil uporabo več različnih okvirjev. Piše, da sta bila Delo in Dnevnik v svojih člankih negativna do RKC. Po njegovih besedah sta bila najpogosteje uporabljena okvira konfliktnosti (spopad RKC in države) in marginalizacije RKC (predstavniki RKC so bili prikazani kot neizobraženi, kot da jih ne zanimajo znanstvena dejstva, novinarji so jih včasih smešili, jim pripisovali zle namene in podobno). Najredkeje pa je v tekstih zasledil predstavitev RKC kot grožnje. To je opazil predvsem pri proročanju, da bi RKC, če bi ji dovolili v javne šole, izvajala pritisk na učence, in ob trditvah nevarnosti vpliva RKC na državo. (Lah, 2001: 17)

Vse že omenjene okvire je Lah zasledil tudi v Družininih člankih, le da so bili v njih v slabi luči prikazani kritiki RKC.

Kot navaja Lah, so Delo in Dnevnik na eni strani ter Družina na drugi strani oblikovali dva tabora, ki sta oba skušala očrniti svoje ideološke nasprotnike oziroma sta, kot pravi »drug drugega dobesedno »črno malala««. Lah ob tem poudarja, da polarizacija slovenske javnosti glede tem, povezanih z RKC traja že

celo desetletje in da je po njegovem mnenju za slovensko javnost vse prej kot koristna. (Lah, 2001: 18)

7. POROČANJE »NECERKVENEGA« TISKA O MEDIJSKO NAJODMEVNEJŠIH TEMAH O RKC

Od leta 1990 se je v našem tisku Rimsko-katoliška cerkev pojavljala zelo pogosto, občasno, ob najbolj aktualnih temah, sem lahko v enem samem dnevu v slovenskih časopisih in revijah našela tudi več kot deset člankov o RKC. Vire sem zato morala omejiti.

Izbrala sem pet tiskanih medijev: tri dnevnike (Delo, Večer in Dnevnik) ter tri revije (Mladino, Mag in Jano). Ker sem se odločila za pregled razmeroma dolgega časovnega obdobja, več kot 12 let, mi je bilo pri mojem delu v veliko pomoč časopisno gradivo, ki ga je v minulih letih zbrala Dokumentacija Radia Slovenija. Tam namreč hranijo časopisne članke iz preteklih let.

Zaradi izredno dolgega časovnega obdobja in velikega števila člankov o izbrani temi se nisem odločila za kvantitativno metodo oziroma preštevanje člankov o posamezni temi, povezani z RKC. Menim tudi, da zgolj preštevanje gradiva ne bi povedalo kaj dosti. Ob razvrščanju člankov – zbrala sem jih več tisoč – na posamezne teme, pa so nekatere teme po količini o njih objavljenih člankov izstopale že na prvi pogled. Analizirani tiskani mediji so med letoma 1990 in 2003 daleč največ poročali o vračanju premoženja RKC, ostale najbolj odmevne teme so bila pastirska pisma slovenskih škofov, RKC in šolstvo, tako imenovani Vatikanski sporazum, obiska papeža Janeza Pavla II. v Sloveniji in afera Strelnikoff.

Z opisno metodo bom v nadaljevanju predstavila poročanje omenjenih petih tiskanih medijev o posameznih temah in ob tem izpostavila nekatere citate iz tiska.

7.1 Vračanje premoženja RKC

Okoli vprašanja denacionalizacije oziroma vračanja premoženja RKC se je v zadnjih letih prelilo največ črnila. Izstopale so tri teme: vračanje gradu Betnava, Blejskega otoka in vračanje gozdov, predvsem tistih v Triglavskem narodnem parku. Prav o slednjem je zaslediti največ člankov, novinarji pa so se – razen v Magu – skoraj brez izjem opredeljevali proti vračanju premoženja RKC.

Poglejmo na primer začetek članka Čigavi bodo naši gozdovi?, objavljenega v reviji Jana: »Gozdovi so narodno bogastvo, so naša naravna dediščina, so naša pljuča. To bo le še obrabljena fraza ali pa spomin na preteklost, če bo naša vlada dovolila, da bomo najlepše gozdove vrnili oziroma podarili tujcem in Cerkvi. Zakon o denacionalizaciji namreč to dovoljuje, saj zapoveduje vračanje premoženja v naravi. Takšne blaznosti si ni privoščila nobena država v tranziciji...« (Jana, 10. 12. 1996)

Komentatorji Dela so bili podobno ostri, tudi v komentarju »Agrokomerc pod Triglavom«: »Bomo od socialističnih fevdov presedlali nazaj na cerkvene? Bodo v Bohinju zjutraj vsi skupaj molili, potem delali, zvečer pa spet molili?« (Delo, 21. 7. 2001)

Proti vračanju gozdov RKC so se opredeljevali tudi novinarji Mladine. Enega od člankov o tej temi so naslovili »Fevdalci 21. stoletja« (16. 7. 2001), drugega so podnaslovili: »Gozd je nebeška banka« (9. 7. 2001). V Mladini pa je bilo mogoče zaslediti tudi drug pogled na sporno vprašanje, komentatorja Bernarda Nežmaha: »Še zagovorniki zakona o umetni oploditvi za ženske brez partnerja so svojo idejo podkrepili z vrsto argumentov, medtem ko nasprotniki vračanja gozdov cerkvi za mobilizacijo javnosti ne rabijo argumentov, zadošča že zamah z rdečo rutkico.« (Mladina, 9. 7. 2001)

V bran vračanju premoženja RKC so se najpogosteje postavili novinarji Maga: »Dnevnik Delo je še enkrat uprizoril protifevdalni boj. ... Izvedeli smo lahko, kaj

se je s posestvi dogajalo v devetnajstem stoletju in pred drugo svetovno vojno ter kaj je o tem zapisal nekdanji ustavni sodnik, ki ni prepričal večine kolegov. Ničesar pa nismo izvedeli o zgodovini blokiranja zakona (moratorijih, spremembah zakona), o številnih odločbah ustavnega sodiščam ki so štitele prizadete denacionalizacijske upravičence, enakosti pred zakonom in zaupanju v pravo.« (Mag, 11. 7. 2001) Zgovorni so bili naslovi nekaterih Magovih člankov, na primer »Klerofobi ne dajo gozdov«. (Mag, 5. 9. 2001)

7.2 Pastirska pisma slovenskih škofov

Tisk je v zadnjih letih obširno poročal tudi o branju pastirskih pisem slovenskih škofov v slovenskih cerkvah. Tiskovni urad slovenske škofovske konference je medijem običajno dan pred branjem pisma posredoval celotno besedilo, kar po mojem mnenju dokazuje, da pisma, v katerih so se škofje izrekli o najrazličnejših aktualnih temah, niso bila namenjena le udeležencem verskih obredov, ampak so z njimi skušali pritegniti pozornost širše javnosti.

Najbolj odmevno je bilo pastirsko pismo septembra 1998, ki je govorilo o vprašanju vzgoje in izobraževanja v Sloveniji. Tako Mladina kot Delo sta besedilo pisma objavila v celoti. Časopisi so v naslovih izpostavljali: »Slovenski škofje: šolske zakone je treba spremeniti« (Dnevnik, 14. 9. 1998), komentator Dela je bil odločen: »Cerkev žali ljudi, ki ob nedeljah prihajajo v cerkve. In žali vse druge ljudi! Žali našo izobrazbo, ki smo si jo pridobili v minulih dvajsetih, tridesetih letih. Poleg Svetega pisma je še velikanski izobraževalni sistem, za katerega Cerkev ničesar ne naredi, le kritizira ga lahko.« (Delo, 15. 9. 1998). Tednik Mladina je v uvodniku zapisal, da gre za križarsko pastirsko pismo. (Mladina, 14. 9. 1998)

V tedniku Mag je bilo znova mogoče zaslediti drugačno stališče, jasno že iz naslova članka »Gabrova inkvizicija«: »Škofje so ministra Gabra tokrat zadeli prav v njegovi dozdevni liberalnosti. Povedali so namreč, da mora davkoplačevalski denar nadvse individualno slediti davkoplačevalcem in njihovim šolarjem, ne pa

ideološki banki nomenklature in njihovemu šolskoideološkemu poneumljanju slovenske nacije.« (Mag, 23. 9. 1998)

O naslednjih pismih – o potrebi po premagovanju razdeljenosti naroda, škofu Slomšku, začetku krščanskega svetega leta, parlamentarnih volitvah leta 2000, socialni pravičnosti in korupciji in še čem - so mediji poročali precej manj obširno.

Na nekoliko večji odziv je naletelo le še pastirsko pismo za post 2002, v katerem so se škofi med drugim dotaknili domnevne izključenosti katoličanov iz javnega življenja in javnih šol in zatrdili, da edino krščanska resnica nima pravice do strpnosti. Večina novinarjev je v svojih poročilih izpostavljala naslednji odlomek iz pisma: »...za nas je strpnost predvsem spoštovanje drugače mislečih in drugače verujočih ljudi. Ne moremo pa pristati na trditev, da so enake vse podobe Boga in da je vseeno, kaj kdo misli in veruje.« (Večer, 4. 2. 2002) Komentatorji – znova z izjemo Maga – so ob tem nestrpnost očitali škofom: »Strpnost v pastirskem pismu slovenskih škofov za post 2002 je pogojna, deležen je boš toliko časa, dokler boš sprejemal svojo podrejeno pozicijo. Katoliška scena po njenem predstavlja občo sceno, njena misel je absolutna in absolutistična.....« (Večer, 11. 2. 2002)

7.3 RKC in šolstvo (verouk v šolah)

Teme glede vloge RKC v šolskem sistemu so bile v zadnjih letih najrazličnejše: od prvih polemik glede ustanavljanja katoliških vrtcev do kasnejšega spremljanja delovanja katoliških šol, za nekatere spornih blagoslovitev šol, sprejemanja šolske zakonodaje, ki je določila avtonomijo šolskega prostora, pa do najpogostejše teme - vprašanja pouka o religijah v javnih šolah in morebitne soudeležbe katoliških duhovnikov pri njem.

Prva se je o tem na široko razpisala Mladina. »In tudi cerkvena intervencija ob šolskih zakonih je nedopustno vmešavanje v notranje zadeve suverene države.« (Mladina, 3. 11. 1994) V Mladini pa kritike zaradi te teme ni bila deležna le RKC, ampak tudi vlada - Mladinin sodelavec Slavoj Žižek je opozarjal: »Je pa v takih okoliščinah krize in iskanja globoko smiseln izbiren predmet, ki – učencem in dijakom, ki jih ta problem muči – ne bi preprosto podajal nove dogme, ampak bi

jim razgrnil vso paleto religioznih in etičnih drž, pri čemer posameznih drž ne bi sprejemal ali zavračal, ampak bi jih »historiziral«, umeščal v njihov družbeni kontekst. Tak predmet ne bi bil konfesionalen Obe strani v polemiki, izhajajoč iz svojega ozkega ideološkega gledišča, spregledata to osnovno zamisel predmeta.« (Mladina, 30. 1. 1996) Ob predstavitvi neuradnega učnega načrta predmeta je bila Mladina ostra do RKC: »Tako kot je predmet zasnovan, bo cerkvi vrnil tisto, kar si je vedno lastila, pa ji je bilo pred pol stoletja odvzeto – monopolno skrb za javno moralo, duhovnost, etiko družbene in politične presoje...« (Mladina, 6. 2. 1996)

Za mnoge problematičen poskus vplivanja RKC na pouk v javnih šolah je v tisku močno odmevala tudi ob že omenjenem pastirskem pismu slovenskih škofov o vzgoji in izobraževanju septembra 1998. Časopisi so ob tem objavljali tudi različne javnomnenjske raziskave o vlogi RKC v šolah – tisto, objavljeno v Delu, so na primer naslovili: »Ljudje ne marajo vmešavanja v šolo«. (Delo, 28. 9. 1998)

Ob pisanju o ustavni presoji Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (natančneje člena, ki je določal avtonomijo šolskega prostora) se je znova pokazalo, da Mag zavzema nasprotno stališče kot ostali tiskani mediji: »Namesto za sproščeno sodelovanje, ki se spodobi za čas »postmoderne« spravljenе Evrope, se je v podedovanem in vzdrževanem strahu pred cerkvijo in verniki ustavno sodišče odločilo za nadaljevanje njenega izrivanja iz družbe.« (Mag, 24. 4. 2002)

Da je bilo v tiskanih medijih razprav o morebitni vlogi RKC v javnem šolstvu in pouku religij precej, kaže dejstvo, da so se tega vprašanja dotaknili tudi v številnih intervjujih: z nekdanjim in sedanjim nadškofom Šuštarjem in Rodetom, Ivanom Štuhecem, Antonom Stresom, pa tudi s sociologom religije Marjanom Smrketom.

7.4. Sporazum med RS in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih

Sklepanje Sporazuma med RS in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih, ki ga je tisk največkrat poimenoval kar Vatikanski sporazum, so predvsem Mladina in Delo, pa tudi Dnevnik, pogosto označevali kot poraz slovenske države. Poglejmo

nekaj naslovov: »Slovenija pod Svetim sedežem« (Mladina, 22. 11. 1999), »Nova popuščanja Svetemu sedežu?« (Dnevnik, 24. 10. 2001), »Naši novi pastirji« (Delo, 8. 12. 2001), »Vatikan : Slovenija 10 : 0« (Mladina, 10. 12. 2001), »Vlada že drugič pokleknila pred Vatikanom« (Mladina, 17. 12. 2001).

Mladinini, Delovi in Dnevnikovi komentarji so ob tem poudarjali tudi povezovanje RKC z nekaterimi političnimi strankami: »...Borili se bodo torej predvsem profesionalni vojaki Cerkve, ki so se z vatikanskim sporazumom dokopali vsaj do svojega španskega kompromisa, odskočne deske za vse prihodnje diplomatske akcije in verjetno tudi pritiske na Slovenijo.« (Delo, 15. 12. 2001) »Potem se pa lahko čaka 10. 20 ali tudi 50 let – enkrat bodo menda že tudi v tej nesrečni Sloveniji prišle na oblast »krščanske« stranke. Domače zakone bodo potem hitro spremenile (o pravni osebnosti, o šolstvu in še o marsičem) – dvoumne formule v že veljavnem mednarodnem sporazumu bodo potem kar čez noč nenadoma dobile vsebino, ki jim jo je cerkvena stran že od začetka namenila.« (Mladina, 17. 12. 2001) »... sporazum zaradi svoje nedorečenosti le navidezno rešuje ključne dileme o statusu Cerkve v Sloveniji. Spori o tem se bodo nadaljevali še dolgo, najprej okoli presoje na ustavnem sodišču – glede na to, da je doslej nasprotovala vsakim posegom vanjo, pa bo več kot zanimivo opazovati, ali bo desnica zaradi verouka pripravljena zahtevati celo spremembo ustave.« (Dnevnik, 22. 12. 2001)

Mag se je tudi pri tej temi opredeljeval drugače kot drugi tiskani mediji: »Komunistične sanje o družbi, kjer religija kot »opij ljudstva« ne bo več potrebna, so se razblinile in tudi za urejanje razmerja države do Cerkve v Sloveniji veljajo pravila demokratičnega sveta. Združena lista noče privoliti v normalnost in noče podpisati miru.« (Mag, 4. 4. 2001)

7.5 Obiska papeža Janeza Pavla II. V Sloveniji

Oba obiska papeža Janeza Pavla II., tridnevni obisk maja 1996 in obisk septembra 1999, med katerim je papež Antona Martina Slomška razglasil za blaženega, sta bila deležna precejšnje pozornosti vseh tiskanih medijev. Časopisi in revije so obširno pisali o pripravah na papežev prihod, predvsem o pripravah policije in varnostnih ukrepih. Tednik Mladina je tik pred prvim obiskom na naslovnici

upodobil papeža, ki je v središču namerilnika strelnega orožja, kar je sprožilo številne kritike in pisma bralcev. Oba obiska papeža Janeza Pavla II: so sicer pozorno spremljali prav vsi časopisi in revije. Mladina se je že pred prvim papeževim obiskom razpisala o stroških obiska in njegovih drugih finančnih vidikih: »...ali je organizacija prireditev ob njegovem prihodu, ki naj bi se jih po napovedih cerkvenih predstavnikov udeležilo kar približno 20 odstotkov državljanov, lahko dobičkonosen posel? Zaradi netransparentnosti cerkvenih financ bo ostal odgovor znan le cerkvenim oblastem.« (Mladina, 14. 5. 1996) Mladina je nadaljevala takoj po napovedi drugega papeževega prihoda v Slovenijo: »Veselica je torej državo stala približno milijardo tolarjev. Vendar to še ni končni znesek, veliko so primaknili tudi fiskusi številnih slovenskih občin.« (Mladina, 22. 2. 1999) Leta 1999 so vsi glavni tiskani mediji poročali o pogajanjih, na katerih so skušali zmanjšati predvidene stroške obiska in iskali odgovor na vprašanje, ali je prav, da država pokriva stroške obiska verskega poglavarja. O tem je novinarka Večera povprašala tudi predstavnike drugih verskih skupnosti in ugotovila: »Ker je papež tudi državni poglavar, se zdi plačevanje za njegov obisk iz proračuna utemeljeno. (Večer, 5. 8. 1999) Komentator Dela pa je po končanem obisku v članku z naslovom Drage papeževe hruške med drugim zatrdil, da so tuji časopisi ob tej priložnosti obširno pisali o številnih odprtih vprašanjih med slovensko državo in cerkvijo: »Če tej »promociji« slovenskih notranjepolitičnih zdrah, ki so v nemškem tisku spremljale papežev obisk, dodamo še papeževo ne ravno posrečeno mariborsko lokacijo, s katere se je v »nekdanji jugoslovanski republiki (za tujino smo še vedno predvsem to) odločil izreči pozive k miru na ozemlju nekdanje Jugoslavije, v Bosni, na Kosovu in Balkanu, je bera negativnih učinkov obiska že obilna.« (Delo, 25. 9. 1999)

7.6 Afera Strelnikoff

Slovenski tisk je obširno pisal tudi o tako imenovani aferi Strelnikoff. Polemike o tej temi so se v tisku začele potem, ko sta RKC oziroma nadškof Rode obsodila celjsko glasbeno skupino Stelnikoff zaradi naslovnice njihove zgoščenke, na kateri je brezjanska Marija namesto Jezusa pestovala podgano. Med vsemi mediji se je

proti stališču RKC najizraziteje postavila Mladina. Rodetov protest je označila kot negiranje svobode umetniškega izražanja glasbene skupine in poudarjala, da so glasbeniki s ploščo odgovorili na nadškofovo stališče do splava. (Mladina, 3. 3. 1998) O blasfemiji in umetniški svobodi se je razpisala tudi revija Jana in članek zaključila z besedami: »Najmanj čuta za svobodo imajo najmanj demokratični režimi« (Jana, 3. 3. 1998)

Mag je tudi tokrat branil stališče RKC: »Če bi ti mehanizmi moderne države v Sloveniji delovali in če bi bila ta moderna miselnost tudi družbena praksa, potem zadeva Strelnikoff verjetno ne bi dobila dimenzij, kot jih je. Pomenila bi verjetno obrobni dogodek, ki bi bil sodno iztožljiv. Pri nas pa je to postal sociološki pojav s širšimi dimenzijami, ki pa ni iztožljiv.« (Mag, 11. 3. 1998)

Tisk je tudi v naslednjih mesecih in letih poročal o predlogu za uvedbo kazenskega postopka proti skupini in nato o kazenski ovadbi in obtožbi celjskih glasbenikov. Večina komentarjev pa je zavračala stališča RKC do te afere. Komentator Dela je na primer menil, da je provokacija skupine Strelnikoff prizadela čustva kristjanov, a je ob tem opozarjal, da verske skupnosti v pravni državi ne morejo imeti posebnega statusa. (Delo, 3. 7. 1999)

8. POROČANJE »NECERKVENEGA« TISKA O DR. FRANCU RODETU

V poročanju analiziranih petih medijev o rimskokatoliški cerkvi je po količini objavljenih člankov izstopalo tudi veliko število člankov o sedanjem slovenskem metropolitu in ljubljanskem nadškofu dr. Francu Rodetu. V primerjavi z njegovim predhodnikom, dr. Alojzijem Šuštarjem, je bil deležen mnogo večje pozornosti omenjenih petih medijev. Zato sem se odločila, da v posebnem poglavju z opisno metodo podrobneje predstavim poročanje analiziranih medijev o dr. Rodetu. Tega sem se lotila najprej s kronološkim pregledom poročanja in nato še z natančnejšo analizo naključno izbranih desetih člankov po metodi analize okvirov, ki sem jo zasledila pri Petru Lahu in jo bom natančneje predstavila v nadaljevanju.

8. 1. Kronološki pregled poročanja

Ljubljanski nadškof in slovenski metropolit dr. Franc Rode je bil pod drobnogledom tiskanih medijev že vse od nastopa svoje funkcije. V tisku je bil nekajkrat omenjen že pred tem – ob izdaji svoje knjige in ob prejemu francoskega državnega odlikovanja. Od 1. januarja 1990 do 1. maja 2003 sem v slovenskem tisku (Delu, Dnevniku, Večeru, Magu, Mladini, Jani) naštel skoraj 500 člankov, povezanih s Francem Rodetom. Velika večina jih je bila objavljena po letu 1997, torej po Rodetovem imenovanju na položaj nadškofa.

Malo pred imenovanjem je časnik Mag Franca Rodeta v primerjavi s protikandidatom Antonom Stresom označil kot bolj sprejemljivega za tedanjega predsednika države Kučana. (Mag, 5. 3. 1997) Mladina pa je le nekaj dni po imenovanju spomnila, da je novi ljubljanski nadškof pri nekdanjih oblasteh veljal za jastreba in dodala, da bo država z njim dobila ostrega pogajalca. »Iz dr. Šuštarja skorajda ni bilo mogoče izvleči politične izjave, dr. Rode pa je že na dan, ko je nuncij sporočil novico o njegovem imenovanju na škofovsko funkcijo, izstrelil lepo serijo političnih stališč.« (Mladina, 11. 3. 1997) Komentator Maga je po prvih Rodetovih javnih nastopih, v katerih je ta začrtal prioritete v urejanju odnosov RKC in države, že ugibal, kako bodo na nadškofove ostre besede reagirali mediji: »Seveda pa se je takoj zastavilo vprašanje, kaj se bo zgodilo v prihodnjih dneh, saj sta bili samo dve možnosti: ali bodo glasniki stare nomenklature (komentatorji, ideologi itd.) novega nadškofa po medijih ostro napadli ali pa bodo njegov nastop povsem ignorirali, da mu ne bi delali še večje reklame. Za zdaj se je zgodilo drugo, kar pomeni, da jih je Rode presenetil in da si morajo proti njemu še izmisliti natančnejšo strategijo.« (Mag, 16. 4. 1997)

Kmalu sta bila Rode in z njim slovenska RKC v tisku že deležna ostrih kritik: »Takšna, kot se je predstavila pod Rodetovo pastorsko palico, se je slovenska RKC poistovetila natanko s tisto karikaturjo, ki si jo vsak liberalni politik lahko samo želi: mračna, militantna, pogoltna, agresivna, nedosledna, nasičena z dvojno moralo itd.« (Mladina, 8. 7. 1997)

Tiskani mediji so nato budno spremljali vsak javni nastop, govor ali pridigo Franca Rodeta. Seznam njegovih izjav, ki so (tudi zaradi objave v medijih) postale

razvpite, se je začel z obsodbo ustavne pravice do splava oziroma »sramotnega 55. člena ustave«, avgusta 1997 na Brezjah ob prazniku Marijinega vnebovzetja. Najbolj na široko se je za ohranitev pravice do izbire zavzela Mladina, njen komentator pa je med drugim zapisal: »Čeprav je po drugi strani res, da se je slovenska cerkev šele s tem Rodetovim nastopom pravzaprav zares priključila »pravovernemu« vatikanskemu načinu razmišljanja.« (Mladina, 26. 8. 1997)

Nekateri novinarji so po prvem letu nadškofovanja Rodeta označili kot nediplomatskega: »Katoliška javnost bo morala sama razmisliti, kaj so njena prepričanja, njena hotenja, če jo pravica do splava res tako žali, če jo resnično kdo napada, če jo resnično kdo sramoti ali ovira v kontemplativnih predanostih – ali pa je vse, kar se v zadnjem letu dogaja, samo posledica njihovega preveč nepremišljenega prvega govorca.« (Večer, 14. 4, 1998)

Rodetovi javni nastopi pa so še naprej odmevali v tisku. Avgusta 1998, ob prazniku Marijinega vnebovzetja je tako Dnevnikovo kot Delovo poročilo izpostavljalo Rodetovo navedbo, da slovenska družba in država prezirata (oziroma pozabljata na) duhovne in etične vrednote in da se ljudje tako kot v totalitarizmu umikajo v zasebnost. Dnevnikov komentator je Rodetove besede problematiziral: »Ideja o napačnem ljudstvu ni samo skrajno perverzna, ampak tudi neizogibno vezana na avtoritarno zavest in totalitarne apetite nosilcev. Če sta si v čem bili podobni katoliška cerkev in komunistična oblast v svoji najbolj boljševiski fazi, je to ravno izhodiščno nezaupanje v ljudstvo.« (Dnevnik, 18. 8. 1998)

Naslednji Rodetov govor, o katerem so se časopisi obširno razpisali, je bila kritika slovenskega šolstva v začetku leta 1999: »»To šolo bomo po demokratični poti zrušili ob prvi priložnosti, ko bo to mogoče,« je predsinočnjim dejal ljubljanski nadškof in slovenski metropolit dr. Franc Rode v prepolni dvorani koprškega gledališča. Brez vzgoje za take vrednote je tako kot v šolski zasnovi, ki ni šola, ampak »dresura za nemške ovčarje.« (Delo, 20. 1. 1999) Mladina je Rodetov govor opisovala takole: »»Ateisti naj si nikar ne delajo iluzij, da bodo ustvarili nove rodove ateistov!« je rohnal in poudaril, da je sedanja ureditev zgolj »dresura za nemške ovčarje.« (Mladina, 25. 1. 1999) Dnevnikov komentator je na Rodetovo primerjavo opozarjal že v naslovih: »O nemških ovčarjih in vatikanskih dogah«

(Dnevnik, 23. 1. 1999) in »Metropolit pasje dežele« (Dnevnik, 26. 1. 1999). Tisk je nato poročal tudi o protestu Slovenske škofovske konference, ker naj bi »zavajajoče in senzacionalistično obveščanje javnosti spodbudilo vrsto krivičnih komentarjev v javnih glasilih in grobih napadov na osebo nadškofa Franca Rodeta.« (Delo, 1. 2. 1999) Čeprav so časniki navajali pojasnilo Škofovske konference, da je nadškof le citiral misel iz polemike o šolski vzgoji za vrednote in bil pri tem napačno povzet, so bili komentarji še naprej večinoma usmerjeni proti Rodetu. Edino Mag se je znova postavil v bran slovenskemu nadškofu: »Lov na Rodeta je odprt vse leto, s cerkvijo vred ima nadško konotacijo nečesa slabega, slovenstvu in Sloveniji škodljivega. Skupaj z institucijo, ki jo vodi, je zasedel tradicionalno komunistično vlogo razrednega sovražnika. ... Ta dejstva govorijo v prid javne manipulacije, ki je popolnoma neodvisna od njegovega značaja ali napak, ki jih dela.« (Mag, 10. 2. 1999)

Polemike glede tega, kaj natančno je Rode izrekel, pa so nekatere novinarje spodbudile, da so Rodetove besede citirali še bolj natančno. Mladina je tako objavila približno leto dni staro Rodetovo izjavo, v navednicah in s pripombo, da je nadškof to zagotovo izrekel: »Kaj recimo razume mladi Slovenec brez krščanske vzgoje, ko hodi po evropskih muzejih od Sankt Petersburga do Madrida, od Dunaja do Firenc, ko si ogleduje katedrale (...), če nima nobenega pojma o Stari in Novi zavezi, če nima pojma o temeljih krščanskega nauka (...). Gleda kot idiot. Ker v resnici je.« (Dr. Franc Rode, predavanje Primerjava naše šolske zakonodaje z evropsko, Domžale, 12. februar 1998).« (Mladina, 8. 2. 1999)

Februarja 1999 je tisk razpisal še o eni izjavi slovenskega nadškofa: »Toda še mnogo hujša in prav nič nedvoumna – pa je bila izjava dr. Rodeta, ki sem jo po televiziji slišal na lastna ušesa. O tem, da pravih ateistov pri nas pravzaprav sploh ni, kajti kdor hodi na grob svojih staršev in tam prižge svečko, da že ni ateist. Ateist da bi bil šele, če bi umrle starše odvrigel v kanto za smeti.« »In kdor je (vsaj malo) moralen, je po nadškofovi logiki (vsaj malo) tudi veren.« (Dnevnik, 13. 2. 1999)

Prah zaradi nadškofovih izjav se še ni dobro polegel, ko je bilo v časopisnih naslovih že zaslediti Rodetovo vprašanje: »Smo edini ateistični narod v Evropi, ali

kaj?«, s katerim je nadškof opozoril na dejstvo, da naši vojaki takrat niso imeli duhovne oskrbe. (Delo, 1. 3. 1999)

Rode je bil precejšnje pozornosti vnovič deležen ob praznovanju Marijinega vnebovzetja na Brezjah, ob katerem so časopisna poročila izpostavljala njegove besede, da v Sloveniji vlada liberalistični ateizem, ki je kriv za manj rojstev, splave, samomore in žrtve na cestah, in da je to ideologijo videti predvsem v medijih. Novinarji so se tona Rodetovih javnih nastopov že nekoliko navadili in drug za drugim ugotavljali, da avgust postaja predvidljiv: »Od leta 1997 so stališča slovenske rimskokatoliške cerkve strašno pregledna. Ko pride 15. avgust, praznik Marijinega vnebovzetja, dr. Franc Rode obiše Brezje in pove, kaj je prav in kaj ni, kaj velja storiti in česa se ne sme početi.« (Mladina, 23. 8. 1999) Člankov in komentarjev ob govoru je bilo kljub temu veliko. Medtem ko se je Dnevnikov komentator ob Rodetovih besedah o medijih zavzel za analizo medijskega pisanja, ki bi po njegovem prepričanju »pokazala, kako nadškofove posplošene diskvalifikacije medijev ne temeljijo na dejstvih«, je bil komentator Dela drugačnega mnenja: »Nadškof pravi, da se tisk nad Cerkvijo izživlja. Včasih imam tudi sam tak občutek.« In še: »Rodetova stališča se mi ne zdijo tako neverjetna in nemogoča, da bi osuplost in zgroženost medijev in intelektualcev jemal kot nekaj logičnega. Rodeta ne mislim braniti, saj bolj kakor obrambo rabi nasvete glede tega, kako bi se moral v svojih javnih nastopih obnašati – namreč bolj diplomatsko.« (Delo, 21. 8. 1999) V Delu je bilo tako podporo Rodetu mogoče zaslediti izjemoma. Novinar Maga pa je tudi tokrat – kot že prej - branil nadškofova stališča: »Po Rodetovem govoru na Brezjah prejšnjo nedeljo se je zgodilo natanko to, o čemer je govoril: nanj so se spravili z manipulacijo javnih glasil.« (Mag, 25. 8, 1999)

Nedolgo zatem je tisk pisal o nadškofovem članku v dvanajstranski prilogi o Sloveniji v vatikanskem politično-verskem časopisu: »In perilo, ki ga v tujini razstavlja Rode, je res umazano. Rode v časniku Osservatore Romano deželo, v katero bo (je) prišel papež razglasit Slovenca za blaženega, razglasi za ateistični otok, na katerem »82 odstotkov državnih kadrov izhaja iz nekdanje komunistične

nomenklature, kar pomeni da je oblast ista, zaradi tega med ljudmi vlada ozračje strahu...« (Dnevnik, 21. 9. 1999)

Eden od dogodkov, ki je v medijskem poročanju znova izstopal, je bil spravljiv nadškofov govor, v katerem je obžaloval medvojne grehe kristjanov. Mladina je svoj komentar nasloвила »Nadškofovo spreobrnjenje«. (Mladina, 8. 11. 1999), Večer je pisal o Rodetovem predsinalnem mehčanju pozicije.. (Večer, 31. 12. 1999)

Čez dva meseca pa je tisk vnovič pisal o tem, kako je slovenski nadškof med obiskom Zagreba slovenske šole označil kot ateistične, nekatere medije pa kot sovražne do RKC. Še mesec kasneje so se časopisi spet razpisali o nadškofovem nestrinjanju s slovensko šolo: »V imenu kogarkoli je že nadškof govoril, napovedal je osvajalni pohod na šolo. Ker pa ta vodi skozi parlament – Rode je namreč že pred časom obljubil, da bodo zrušili šolo po demokratični poti – bo treba najprej osvojiti tega.« (Delo, 20. 3. 2000)

V tisku so se polemike o dr. Rodetu znova razvnele po njegovem govoru na spominski slovesnosti v Kočevskem Rogu junija 2000. Časopisi so dokaj obširno poročali o tem, da je Državni svet za tem razpravljajal o domnevni politizaciji RKC in celo o predlogu Veljka Rusa, da bi Vatikan zato zaprosili za odpoklic slovenskega metropolita, ter čez nekaj dni tudi o protestu RKC proti vmešavanju politike v njeno svobodno delovanje. Delo je poročilo o slednjem naslovido: »Cerkev v odnosu do države. Vmešavanje – a čigavo?« (Delo, 31. 7 2000)

Ob nadškofovem govoru na Brezjah ob prazniku Marijinega vnebovzetja leta 2000 so bili številni novinarji presenečeni nad umirjenim nadškofovim govorom. Poročilu z naslovom »Cerkev nima želje po oblasti.« (Dnevnik, 16. 8. 2000) je sledilo ugibanje komentatorjev: »Zmernost z razlogom: Z božjim blagosolovom tako rekoč je nadškof dr. Franc Rode vstopil v boj za volivce«. (Večer, 19. 8. 2000)

Tudi za tem so priložnosti, ob katerih se je Rodetovo ime pogosteje omenjalo, kot je bil na primer izid nadškofove knjige v začetku leta 2001, minile brez večjih odzivov komentatorjev. Nekoliko bolj je odmeval le njegov – že tradicionalni - govor ob praznovanju velikega šmarna na Brezjah: »V pridigi je obsodil

dekadenco evropske družbe, ki je vse bolj očitna tudi pri nas. Dotaknil se je odnosov med kristjani in državo, tokrat pa se je izognil najbolj vročim temam, kot je vračanje gozdov in blejskega otoka, kamor se je dr. Rode podal v popoldanskih urah. Še najbolj se je lotil »enoumja medijev, kamor morajo prodreti katoliška društva izobražencev«.« (Dnevnik, 16. 8. 2001) Mladina je bila do nadškofa že tradicionalno zbadljiva: »Od kod črna misel, da pripadniki deviantnih, obrobnih družbenih skupin nimajo nobenih problemov, le katoličani jih imajo?«.« (Mladina, 20. 8. 2001)

Ob parafiranju tako imenovanega vatikanskega sporazuma so časopisi v naslovih izpostavljali nadškofovo zadovoljstvo zaradi sporazuma: »Franc Rode: Vatikanski sporazum daje pobudo za pogovore o novih sporazumih med Slovenijo in Svetim sedežem«. (Dnevnik, 11. 12. 2001) Ob sklepnem dejanju sinode pa so dnevniki izpostavljali Rodetovo prizadevanje, da bi župnijski verouk postal eden izmed izbirnih predmetov v javnih šolah.

Tudi ob naslednjem v tisku obširneje zabeleženem nadškofovem nastopu, nagovoru vernikov ob prazniku Marijinega vnebovzvetja na Brezjah, so članki kot bistvo Rodetovega govora izpostavljali njegova stališča o ateističnem šolstvu, poleg tega pa tudi o medijih in družini: »Kdor bo nadškofove misli skrbno prebral, bo lahko kaj hitro ugotovil, da ne predstavljajo tematsko sicer ničesar novega, da pa se ni orisa sramotnega svetovnega stanja še nikoli lotil tako celovito, poleg tega pa je vsaj v sklopu svojega brezjanskega opusa le redko izbiral tako strastne in obenem tako zašiljene izraze.« (Mladina, 19. 8. 2002) Komentator je Rodetove besede razumel kot napad na velik del Slovencev: »Ni dvoma, da se ljudje v besedah prepoznavajo: ateisti kot samoprevarani bebci, novinarji kot nekulturni osebni sovražniki nadškofa, levi politiki kot komunistična drhal, šolniki kot eksperti za kulturno izkoreninjenje, kristjani kot poniglavci. Jasno, da se od Rodeta in njegovih misli obračajo proč in to tudi povedo.« (Večer, 26. 8. 2002)

Zadnji v tisku burno pospremljen javni nastop slovenskega nadškofa se je zgodil konec leta 2002, ko je dr. Rode komentiral morebitno gradnjo mošeje pri nas: »Dr. Đogića oziroma muslimane je vzejevoljila predvsem (domnevna) Rodetova trditev, »da je mošeja politični center, medtem ko je cerkev duhovni center«.« (Dnevnik,

10. 1. 03) Tako Dnevnik, Delo in Večer so v poročilo uvrstili tudi komentar predstavnika Slovenske škofovske konference, ki je očitke o razpihovanju sovraštva do muslimanov zavračal in zatrdil, da se nadškof do gradnje mošeje ni želel opredeliti. Komentar tiska so bili različni: »S tem, da se je nadškof odločil za neodgovor, je pravzaprav povedal vse, kar so fundamentalisti in nestrpneži vseh barv želeli slišati. Ravnal je tako, kot ravnajo sodobni rasisti in drugi –isti, ki ne rečejo, da emigrante, Jude, Rome sovražijo. Ne, to ne, ne marajo pa jih tu in zdaj, za sosede, prijatelje, sodelavce.« (Dnevnik, 13. 1. 2003) »Tega, da je minaret v resnici raketa srednjega dosega, dr. Rode sicer ni izjavil. Vendarle pa je džamija center *neke druge svetovne sile*. Nedvomno tuje sile.« (Mladina, 20. 1. 2003) Nekateri komentatorji pa so se tokrat namesto na besede dr. Rodeta osredotočili na reakcijo slovenskega muftija: »Vprašanje je, ali je Rode ravnal skladno s priporočilom Svetega sedeža o obzirnem in spoštljivem odnosu do islama, njegov odnos niti katoličani v Sloveniji niso sprejeli z nedeljenim odobravanjem; in pripadniki večine morajo biti strpni do manjšine. Vse to drži. A Đogićeva reakcija je bila še hujša, pretirana in prav nič ustrezna strpnosti vernika.« (Delo, 25. 1. 2003)

Čeprav so v tem pregledu izstopale predvsem tako ali drugače sporne izjave slovenskega nadškofa, moram poudariti, da je tisk o dr. Rodetu pisal tudi drugih priložnostih : ob srečanjih s predsednikom republike, z ljubljanskimi mestnimi oblastmi, seniorjem evangeličanske cerkve v Sloveniji, maševanju ob dnevu državnosti in še čem, pa bolj lahkotno o tem, kako nadškof preživlja svoje počitnice. Intervjuje z dr. Rodetom – tako o aktualnih temah kot tudi take o njegovem zasebnem življenju – sem zasledila v prav vseh tiskanih medijih, ki sem jih pregledovala. Nenazadnje pa moram omeniti tudi Mladinino duplerico iz leta 2001, ki so jo poimenovali Goli Rode z neznanu nuno. Fotomontaži so sledili številni protesti, čeprav so se pred tem na Mladininih duplericah znašle že številne slovenske javne osebnosti.

8. 2 Analiza naključno izbranih člankov (ugotavljanje okvirov predstavitve)

Pred natančnejšo analitično obravnavo posameznih primerov poročanja sem morala postaviti kriterije, na podlagi katerih bi lahko analizirala posamezne novinarske izdelke. Pretehtala sem tudi kriterije, ki sta jih v svojih analizah omenjala Peter Lah in Janez Jerovšek. Slednji je pri svojih kriterijih poudarjal prisotnost ideologije v novinarskem tekstu. Namen moje analize pa ni bil ni ugotoviti prisotnosti take ali drugačne ideologije, ampak želim ugotoviti, ali so novinarji v svojih tekstih zares napadali slovensko rimskokatoliško cerkev ali nadškofa Rodeta, kar je večkrat zatrdil dr. Rode. Zato se mi je zdel primernejši kriterij Petra Laha, ki je, kot sem že omenila, ugotavljal okvir predstavitve dogodka. »Okvir ni del dogodka, saj le-tega interpretira in kontekstualizira. Ravno zaradi tega je analiza okvirov zelo primerna, ko gre za ugotavljanje pristranskosti medijev.« (Lah, 2001: 17)

Tudi sama sem skušala ugotoviti okvire predstavitve dogodka ali teme, podobno kot je to storil Peter Lah. Iz petih tiskanih medijev – Dela, Večera, Dnevnika, Maga in Mladine – sem naključno izbrala po dva članka o slovenskem nadškofu. Pri Delu, Večeru in Dnevniku sem izbirala samo med komentarji, saj sem med prebiranjem člankov ugotovila, da v poročilih skorajda nikoli niso uporabljeni okviri predstavitve.

V vseh desetih člankih sem zasledila uporabo okvirjev predstavitve, ki jih navaja Lah: konflikta, marginalizacije, razdora, grožnje in neevropskosti. Kmalu pa sem ugotovila, da me je že sama metoda vodila do prenatrženih sklepov. Ob članku, ki poudarja napadalnost dr. Rodeta, namreč novinarju ne moremo očitati sovražnosti do nadškofa, ampak se je treba vprašati, ali je morda ostre besede sprožil nadškof sam s svojimi izjavami. Ob desetih naključno izbranih člankih sem ugotovila, da so odziv na nadškofove nastope ob prazniku Marijinega vnebovzvetja na Brezjah, njegova govora v Mariboru in Kopru, izjavo o gradnji mošeje v Ljubljani ter odziv na prvi Rodetov javni nastop po prevzemu svoje funkcije. Menim, da je že iz kronološkega pregleda pisanja slovenskega tiska o nadškofu Rodetu, kjer sem navedla tudi nekaj njegovih v tisku citiranih izjav, razvidna tudi ostrina nadškofovih javnih nastopov, ki so kar klicali po odzivu medijev. Ker pa je

spirala ugotavljanja, kdo je sprožil odziv koga, lahko neskončna, sem se odločila, da pri posameznih člankih ne bom ugotavljala, kdo je začel z ostrimi besedami, ampak bom skušala razbrati, kako so uporabljeni okviri predstavitve in ali se njihova uporaba pri posameznih člankih razlikuje. Dele stavkov, iz katerih je razviden okvir predstavitve, sem podčrtala:

KONFLIKT

Kot pravi Peter Lah, gre pri tem okviru za predstavitev teme kot spopada med državo in RKC, subjekt se lahko opisuje kot bojevit, militanten. (Lah, 2000: 11)

Članki Dela, Dnevnika, Večera in Mladine poudarjajo nadškofovo napadalnost:

- »Rodetu pa gre očitno ta amputacija cerkvene moči na živce, na živce mu gre slehrna oblast, ki ni po njegovem vatlu, in perfidno namiguje na nekakšen prevrat: »Vremena Kranjcem bodo se zjasnila.«« (Delo, 17. 8. 2001)
- »In ker boj z virtualnimi nasprotniki prinaša samo virtualne zmage, v nadškofovih besedah ateisti vse pogosteje dobivajo podobo tistega pravega nasprotnika, ki ga je treba do konca poraziti.« (Mladina, 25. 1. 1999)
- »...kako se bodo odzvale tiste politične stranke, ki jih je metropolit prikazal kot svoje lakaje oziroma pešake v vojni, ki jo je napovedal.« (Dnevnik, 25. 3. 2000)
- »Očitno lahko g. Rode udriha s svojimi besedami po komerkoli, najsibodo še tako težke.« (Večer, 26. 8. 2002)

Revija Mag pa o nadškofovi bojevitosti piše kot o pozitivni lastnosti:

- »...je Rode, ki se je zavedal, da ima opravka z zelo močnim nasprotnikom, stvari vzel v svoje roke in sam začel narekovati tempo kulturnega boja.« (Mag, 25. 8. 1999)
- »Rode je bil skrajno oster in odločen in je brez dlake na jeziku napovedal, da se bo cerkev odkrito bojevala za svoje interese, pri čemer naj bi ji bili

prav malo mar vsi namišljeni (pretežno marksistični) izgovori, ki govorijo proti temu.« (Mag, 16. 4. 1997)

MARGINALIZACIJA

Pri tem okviru gre za zmanjševanje pomena neke osebe ali ustanove. Lah navaja, da je oseba lahko opisana kot čustvena, žaljiva, kot nevednež, lahko jo zasmehujejo ali diskreditirajo. (Lah, 2000: 11)

V enem izmed Mladininih člankov je zaslediti zasmehovanje nadškofa Rodeta in tudi njegovih privržencev:

- »Zdelo se nam je, da bo to nemara krasna priložnost, da smo zraven, ko se mu bo do konca zmešalo.« (Mladina, 25. 1. 1999)
- »... prvi rotweiler slovenske cerkve...« (Mladina, 25. 1. 1999)
- »Ker ga občinstvo dobesedno požira z očmi in ušesi, je napočil idealen čas, da se postavi v svojo Napoleonovo držo.« (Mladina, 25. 1. 1999)
- »Ko prvič odpre usta, začnejo škrebljati desetine kemičnih svinčnikov: vsak peti poslušalec si njegove misli zapisuje. Morda se motim, vendar so bili ti ljudje videti prestari, da bi bili aktivni novinarji, in so si povedano zapisovali predvsem za svojo zasebno zbirko modrosti.« (Mladina, 25. 1. 1999)
- »...najbolj vestno pa si najnovejše amandmaje k Bibliji zapisuje bataljon nun...« (Mladina, 25. 1. 1999)

V Magovem članku pa lahko zasledimo diskreditiranje nasprotnikov nadškofa in RKC:

- »... prvi impulz po predvidevanjih spustil nacionalistični skrajnež in poslanec državnega zbora s kriminalno preteklostjo Zmago Jelinčič.« (Mag, 25. 8. 1999)

EVROPA OZ. ZAHODNE DEMOKRACIJE

Pri tem okviru gre, kot pravi Lah, za pisanje, da se nekdo ravna po evropskih ali demokratičnih trendih ali da jim nasprotuje in jih spodkopava. (Lah, 2000: 11)

Ta okvir sta Delo in Mag uporabila s popolnoma nasprotnima ciljema.

Delo opozarja na demokratičnost Slovenije in neevropskost ravnanja RKC:

- »...saj bi se Slovenija s tako versko, socialno ali politično segregacijo že zdavnaj znašla v poročilih Amnesty Internationala ali na zatožni klopi v Svetu Evrope. Gospodu nadškofu pa je seveda znano, da na stanje demokracije pri nas ni posebnih pripomb...« (Delo, 17. 8. 2001)
- »Cerkev je seveda povsod vpletena v politiko, ne moremo pa si predstavljati, da bi si visoki cerkveni dostojanstveniki v Italiji, Švici ali Nemčiji, kjer koli pač, dovolili tako aroganten odnos do državne oblasti.« (Delo, 17. 8. 2001)
- »Ko se je papež Janez Pavel II. pred časom obregnil ob razmere v Italiji, je skoraj ves italijanski tisk skočil pokonci, češ, kaj se ima poglavar neke druge države vtikati v naše zadeve. Papežev namestnik na Slovenskem verjetno premore našo potno listino, kar mu seveda daje pravico, da govori, kar hoče, in kritizira do onemoglosti.« (Delo, 17. 8. 2001)

Mag na drugi strani izpostavlja evropskost nadškofovih zahtev:

- »Rode pa je nastopil brez vseh zadržkov, pač v skladu z dejstvom, da je novi čas in da je konec enopartijske diktature. Kratkomalo je oznanil, da je tam (v Evropi) od koder prihaja, pač tako.« (Mag, 16. 4. 1997)
- »Kar zdaj dela Rode, po slogu ni popolnoma nič drugega kot to, kar njegovi kolegi še ostreje počnejo v Franciji in Nemčiji in se zato oblast niti slučajno ne upa vznemiriti.« (Mag, 25. 8. 1999)

UGOTOVITVE

Analiza desetih naključno izbranih člankov po metodi analize okvirjev je pokazala, da se analizirani članki glede na njihov vir izrazito delijo v dve skupini, ki okvire uporabljata povsem nasprotno in ponujata povsem nasprotno videnje ravnanja nadškofa Rodeta. V člankih Dela, Dnevnika, Večera in revije Mladina so okvirji predstavitve uporabljeni tako, da je izpostavljena napadalnost nadškofa Rodeta kot negativna, prav tako je kot negativna izpostavljena njegova avtoritativnost in odnos do državnih oblasti kot neevropski. V obeh Magovih člankih je na drugi strani izpostavljena Rodetova bojevitost kot nekaj pozitivnega, njegove zahteve in ravnanje pa so predstavljene pozitivno, kot povsem evropske.

Čeprav sem ob začetku analize ugotavljala, da analiza okvirjev predstavitve, kakršno opisuje Peter Lah, že sama po sebi vodi v določeno smer, je moja ugotovitev ob koncu analize, da lahko članke in z njimi medije razdelim v dva tabora, zanimiva. Prav ugotovitev, kako različni časopisi isti okvir predstavitve uporabijo popolnoma nasprotno, namreč po mojem mnenju ponuja tehten dokaz o mnenjski usmeritvi določenega članka, oziroma na podlagi večih člankov tudi pretežno mnenjsko usmeritev določenega časopisa. Ugotovim lahko, da so članki Mladine, Dela, Dnevnika in Večera do izjav in ravnanja dr. Rodeta kritični in da je revija Mag na drugi strani do nadškofa in njegovih dejanj izrazito pozitivno naravnana.

Število analiziranih člankov seveda ni dovolj veliko, da bi lahko zgolj na podlagi moje analize trdno ugotovila usmeritev določenega časopisa, menim pa, da sem nakazala možnost, kako se lotiti take analize. Menim pa, da svoj sklep lahko potrdim na podlagi pregleda medijsko najodmevnejših tem in kronološkega pregleda poročanja o dr. Rodetu, kjer sem zasledila popolnoma enako delitev izbranih tiskanih medijev na dva tabora, ki ponujata povsem nasprotno videnje dr. Rodeta in tudi rimskokatoliške cerkve.

ZAKLJUČEK

S tematiko, ki sem jo izbrala, se je bilo še posebej problematično spoprijeti zaradi močnega ideološkega naboja. Skušala sem ohraniti čim večjo objektivnost in se izogniti temu, da bi se ob analizi sprevrgla v zagovornico ali pa nasprotnico kateregakoli pogleda na obravnavano temo. Skušala sem se vzdržati polemiziranja o pravilnosti ali zgrešenosti kateregakoli stališča ali pogleda na določeno tematiko. Ves čas pa sem se zavedala, da je izjemno težko ali pa celo nemogoče doseči, da bi bila taka analiza tekstov povsem nepristranska.

Že pregled najbolj odmevnih tem, povezanih z RKC in kronološki pregled pisanja o nadškofu Rodetu, pri katerem sem izpostavljala dele člankov, iz katerih je bilo pogosto razvidno nestrinjanje ali strinjanje z določenimi stališči ali ravnanjem RKC in dr. Rodeta, je pokazal, da so bili Delo, Dnevnik, Večer, Mladina in tudi Jana nemalokrat zelo kritični do RKC in še mnogo pogosteje do nadškofa Franca Rodeta.

Ugotovim lahko, da so bile najostrejše kritike reakcija na konkretne zahteve RKC (vračanje premoženja in zahteve po verskem pouku v javnih šolah). Še pogosteje kot sama RKC pa je bil tarča kritik nadškof Rode in to skorajda brez izjeme po svojih ostrih javnih nastopih ob različnih priložnostih. Najbolj ostri so bili komentarji, kolumne, uvodniki – torej interpretativne zvrsti, v katerih pa novinar ni nevtralen opazovalec. Znotraj teh časnikov pa sem zasledila tudi komentarje (na primer Marka Crnkoviča v Delu in Bernarda Nežmaha v Mladini), ki so bili kritični tudi do kritikov RKC. Izkazalo se je tudi, da so novinarji revije Mag

(Janez Markeš, Danilo Slivnik, Igor Kršinar, Ivan Puc) skoraj ob vsaki temi zavzeli povsem nasprotno stališče od ostalih medijev, vneto zagovarjali stališča RKC in napadali njene kritike.

Ob koncu naloge lahko torej moj dokaj širok izbor tiskanih medijev glede poročanja ali bolje rečeno komentiranja o Rimskokatoliški cerkvi razdelim v dva tabora: na eni strani Mag in na drugi strani vsi ostali. Ob tem se lahko strinjam z avtorji, ki ugotavljajo, da bi slovenskemu medijskemu prostoru koristilo več ideološko-političnega pluralizma na področju medijev. Po mojem mnenju pa rešitev ni ustanavljanje medijev, ki bi postali trobila neke miselnosti, ampak možnost, da posamezen medij posreduje več različnih mnenj.

Menim, da mediji ob izrekanju rimskokatoliške cerkve o številnih družbenih in tudi političnih vprašanjih RKC obravnavajo kot družbeni in politični subjekt, katerega mnenja imajo pravico kritizirati. Rimskokatoliška cerkev se bo tako s svojim vstopom v javno življenje morala sprijazniti s tem, da bodo mediji do nje imeli tudi kritično stališče. S čimer se na primer strinja tudi komunikolog, duhovnik-jezuit, Peter Lah: »Med drugim bo potrebno sprejeti dejstvo, da je katoliška Cerkev legitimen in konstruktiven dejavnik v družbi (tako kot vsako podobno združenje ali inštitucija), ki ima vso pravico do svojega mnenja in neoviranega delovanja. ... Nedvomno pa bo tudi Cerkev morala pogledati v ogledalo in se vprašati, koliko se je sama spremenila v zadnjih desetih letih in s kolikšno pravico sme drugim narekovati, kakšni naj bodo, ne da bi hkrati sprejela kritiko na svoj račun.« (Lah: 1999: 67)

Poleg velikega nezaupanja in nestrinjanja necerkvenega tiska z ravnanjem RKC, ki sem ga ugotovila, sem tudi v javnomnenjski raziskavi SJM zasledila precejšnje nezaupanje cerkvam in duhovnikom ter nestrinjanje z opredeljevanjem cerkev do političnih pa tudi drugih družbenih vprašanj. Po mojem mnenju je zanimivo dejstvo, da se vodstvo slovenske RKC ne strinja z ustavnopravno ureditvijo položaja verskih skupnosti v Sloveniji in za RKC kot najštevilčnejšo versko skupnost pri nas zahteva poseben status, pri tem pa ne upošteva, kakšna je v Sloveniji zares podpora idejam, ki jih zagovarja vrh slovenske RKC.

Bolj ko je naloga dobivala svojo končno obliko, bolj sem se zavedala, da je moja odločitev, da se osredotočim na poročanje – kot sem jih poimenovala – necerkvenih medijev, tudi odločitev, da v nalogi obdelam le en vidik poročanja o RKC. Dodatna analiza verskih časopisov, predvsem Družine, pa bi bila v omejenih okvirih diplomske naloge preobsežen zalogaj.

Pred koncem bi rada opozorila še na eno izmed določil zakona o pravnem položaju verskih skupnosti, da je prepovedana zloraba verskih dejavnosti (in tudi verskega tiska) v politične namene. Čeprav je novi zakon že v parlamentarnem postopku, je namreč to določilo iz leta 1976 še vedno v veljavi. Zanimiva bi bila presoja pravnih strokovnjakov, ali so na primer slovenski škofje s pastirskim pismom ob volitvah leta 2000, o katerem je poročal tudi tisk, kršili omenjeni zakon.

Ugotovim lahko, da so odnosi med rimskokatoliško cerkvijo in »necerkvenimi« mediji v zadnjih letih res pogosto napeti. Svojo nalogo pa želim skleniti z mnenjem, da namen ustvarjalcev množičnih medijev ne sme biti ugajati tej ali oni verski skupnosti, družbeno-politični skupini ali stranki, ampak se morajo truditi za resnično, nepristransko poročanje in tudi komentiranje, seveda v skladu z novinarskimi kodeksi.

LITERATURA

KNJIGE IN ČLANKI:

1. Bačević, Ljiljana (1987): »Crkva i njena štampa«. V: Kultura – Časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku, št. 78-79, str. 133-145. Zavod za proučavanju kulturnog razvitka, Beograd.
2. Bahorič, Petra (1995): Cerkev in mediji v Sloveniji. Diplomsko delo, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
3. Bašič Hrvatina, Sandra (2002): Državni ali javni servis, Perspektive javne radiotelevizije v Sloveniji. Mirovni inštitut, Ljubljana.
4. Bašič Hrvatina, Sandra, Marko Milosavljevič (2001): Medijska politika v Sloveniji v devetdesetih: regulacija, privatizacija, koncentracija in komercializacija medijev. Mirovni inštitut, Ljubljana.
5. Bizilj, Ljerka (1991): Cerkev v policijskih arhivih. Samozaložba, Ljubljana.
6. Bole, Franc (1995): »TV 3 – komercializacija ali evangelizacija«. V: Cerkev v sedanjem svetu, l. 29 (1995), št. 11.12, str. 183-185, Slovenske rimskokatoliške škofije, Ljubljana.
7. Dragoš, Srečo (2001): »Vera in volitve«. V: Breda Luthar et. al.: Mit o zmagi levice, Mediji in politika med volitvami 2000 v Sloveniji. Mirovni inštitut, Ljubljana.

8. Grgič, Jožica (1992): Odnosi med Vatikanom in Jugoslavijo po letu 1960. Delavska enotnost, Ljubljana.
9. Jerovšek, Janez (2002): »Medijski napadi na Cerkev in Pomlad: ideologija pod krinko komentarja«. V: Medijska konstrukcija slovenske realnosti, Dignitas, l. 2002, št. 13-14. Nova revija, Ljubljana.
10. Kerševan, Marko (1996): Cerkev, politika, Slovenci po letu 1990. ČZP Enotnost, Ljubljana.
11. Kerševan, Marko (1991): »Katoliška cerkev v procesu razkroja socialističnega sistema v Sloveniji«. V: Teorija in praksa, l. 1991, št. 7, str. 784-795. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
12. Kerševan, Marko (1989): Religija in slovenska kultura. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana.
13. Klemenčič, Drago (1995): »Verske vsebine na nacionalni javni televiziji«. V: Cerkev v sedanjem svetu, l. 29 (1995), št. 11-12, str. 183-185. Slovenske rimskokatoliške škofije, Ljubljana.
14. Košir, Manca (1988): Nastavki za teorijo novinarskih vrst. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
15. Košir, Manca (1998): »Novinarji med javnostjo in dobičkom«. V: Cerkev v sedanjem svetu, l. 32 (1998), št. 1-2, str. 29-31. Slovenske rimskokatoliške škofije, Ljubljana.
16. Lah, Peter (2000): Bishop Communicate: How Effective is Slovenian Hierarchy in Communicating its Agenda. Draft of a Conference Paper for IAMCR Conference in Singapore »Media, Religion and Culture« Working Group. (Članek mi je posredoval avtor sam.)
17. Lah, Peter (1999): »Mediji v Sloveniji«. V: Tretji dan, l. 28, št. 11 (dec. 1999), str. 59-70), Družina, Ljubljana.
18. Lah, Peter (2001): »Študije slovenskih časopisov 1989-2000«. V: Nova revija, l. 20, št. 232/233 (avg./sep. 2001), str. 11-25. Nova revija, Ljubljana.
19. Papeški svet za družbeno obveščanje (2000): Etika v družbenem obveščanju. Družina. Ljubljana.
20. Papeški svet za družbeno obveščanje (1992): Na pragu novih časov. Družina. Ljubljana.

21. (2000) Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija. RTV Slovenija, Ljubljana.
22. Rausch, Thomas P. (1991): The Roots of the Catholic tradition. The liturgical press, Collegeville.
23. Roter, Zdenko (1991): »Cerkev in politika«. V: Prešernov koledar, 1991, str. 58-65, Prešernova družba, Ljubljana.
24. Roter, Zdenko (1983): Družbena politika do vere, cerkve in (ne)verujočih kot dejavnik vplivanja na socialno-politično obnašanje katoliške cerkve v Sloveniji. Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Ljubljana.
25. Smrke, Marjan (1996): Religija in politika: spremembe v deželah prehoda. Znanstveno in publicistično središče. Ljubljana.
26. Smrke, Marjan (2000): Svetovne religije. Fakulteta za družbene vede. Ljubljana.
27. (1994) Slovar slovenskega knjižnega jezika. Glavni uredniški odbor Anton Bajec et. al.. DZS. Ljubljana.
28. Stres, Anton (1998): Cerkev in država. Družina, Ljubljana.
29. Štesl Andrej (2000): Cerkev ogledalo medijem, mediji ogledalo cerkvi. Diplomsko delo. Teološka fakulteta Ljubljana, Ljubljana.
30. Šturm, Lovro (ur.) (2000): Cerkev in država: pravna ureditev razmerja med državo in cerkvijo. Nova revija, Ljubljana.
31. Tomka, Miklos (1999): Religion in den Reformländern Ost(Mittel)Europas. Schwabenverlag AG, Ostfildern.
32. Toš, Niko, Vinko Potočnik, Sergej Flere, Marjan Smrke, Samo Uhan, Srečo Dragoš (1999): Podobe o cerkvi in religiji v Sloveniji v devetdesetih. FDV-IDV, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana.
33. Toš, Niko, ured. (1999): Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1990-1998. Fakulteta za družbene vede, IDV – CJMMK. Ljubljana.
34. Trstenjak, Franci (1995): »Radio Ognjišče – shodil in spregovoril«. V: Cerkev v sedanjem svetu, 1. 29 (1995), št. 11.12, str. 183-185. Slovenske rimskokatoliške škofije, Ljubljana.

35. Valenčič, Rafko (2001): »Zamolčani in preganjani«. V: Peter Kvaternik (ur.): V prelomnih časih. Družina, Ljubljana.

ČASOPISNI ČLANKI

1. Aleksič, Jure (1999): »So božji dotiki grešni?«. V: Mladina, 25. 1. 1999.
2. Čokl, Vanessa (2002): »Ni vseeno, kaj kdo misli ali veruje«. V: Večer, 4. 2. 2002.
3. Grgič, Jožica (1996): »Preveč ali premalo svetega, Novi časi nova šola«. V: Jana, 27. 2. 1996.
4. Jež, Boris (2001): »Agrokomerc pod Triglavom«. V: Delo, 21. 7. 2001.
5. Jež, Boris (1998): »Kdaj bo Cerkev začela izstreljevati rakete?«. V: Delo, 15. 9. 1998.
6. Jež, Boris (2001): »Kdo je v dekadenci?«. V: Delo, 17. 8. 2001.
7. Jež, Boris (2001): »Vsi naši kompromisi«. V: Delo, 15. 11. 2001.
8. Jež, Boris (1999): »Toleranca, abstraktna čednost«. V: Delo, 3. 7. 1999.
9. Kovač, Miha (2001): »Vatikanski nesporazum«. V: Dnevnik, 22. 12. 2001.
10. Krivic, Matevž (2001): »Vlada že drugič pokleknila pred Vatikanom«. V: Mladina, 17. 12. 2001.
11. Kršinar, Igor (2001): »Klerofobi ne dajo gozdov«. V: Mag, 11. 7. 2001.
12. Markeš, Janez (1999): »Čigava sveta vojna?«. V: Mag, 25. 8. 1999.
13. Markeš, Janez (1998): »Gabrova inkvizicija«. V: Mag, 17. 9. 1998.
14. Markeš, Janez (1998): »Podganja demokracija«. V: Mag, 11. 3. 1998.
15. Mastnak, Tomaž (2000): »V naročju hudiča«. V: Dnevnik, 25. 3. 2000.
16. Miheljak, Vlado (1996): »Se bo liberalna demokracija ujela za rep?«. V: Mladina, 6. 2. 1996.
17. Miheljak, Vlado (1998): »Zamenjati (ne)verno ljudstvo?«. V: Dnevnik, 18. 8. 1998.
18. Mlinarič, Urška (2003): »Vzbujanje nestrpnosti ob nepravem času«. V: Večer, 11. 2. 2003.
19. Nežmah, Bernard (2001): »Pod proticerkveno zastavo«. V: Mladina, 9. 7. 2001.
20. Petrovič, Danica (1998): »Nič jim ni sveto«. V: Jana, 3. 3. 1998.

21. Podbevšek, Albina (1996): »Čigavi bodo naši gozdovi?«. V: Jana, 10. 12. 1996.
22. Puc, Ivan (2001): Devet let (2001): V: Mag, 11. 7. 2001.
23. Puc, Ivan (2001) »Sveti šolski prostor«. V: Mag, 19. 12. 2001.
24. Puc, Ivan (2002): »Vrh glave«. V: Mag, 24. 4. 2002.
25. Pušenjak, Dejan (2000): »Na pragu. Čez ali nazaj?«. V: Delo, 1. 4. 2000.
26. Rotar, Braco (1994): »Patetična komedija«. V: Mladina, 3. 11. 1994.
27. Sever, Jani (1998): »Križarsko pastirsko pismo«. V: Mladina, 14. 9. 1998.
28. Sever, Jani (1999): »Oblast na zemlji in v nebesih«. V: Mladina, 25. 1. 1999.
29. Sever, Jani (1998): »Podgana – simbol pohlepa«. V: Mladina, 3. 3. 1998.
30. Slivnik, Danilo (1997): »Mojzesove skušnjave«. V: Mag, 16. 4. 1997.
31. Velikonja, Nataša (2002): »Prekucniške igre« V: Večer, 11. 2. 2002.
32. Vezjak, Boris (2002): »Rodetova brezjanska poniglavost«. V: Večer, 26. 8. 2002.
33. Žerdin, H. Ali (2001): »Fevdalci XXI. Stoletja«. V: Mladina, 16. 7. 2001.
34. Žerdin, H. Ali (2001): »Triglavski cerkveni park«. V: Mladina, 9. 7. 2001.
35. Žižek, Slavoj (1996): »Onstran klerikalcev in liberalcev«. V: Mladina, 30. 1. 1996.
36. (1998): »Slovenski škofje: šolske zakone je treba spremeniti«. V: Dnevnik, 14. 9. 1998.
37. (1999): »Vera je temelj upanja in zaupanja«. V: Delo, 9. 2. 1999.

INTERNETNI VIRI:

1. <http://www.evropa.gov.si>
2. <http://www.gov.si/uvs>
3. <http://www.gov.si/zrs/pop2001>
4. <http://www.dz-rs.si>
 - Predlog zakona o verskih skupnostih (ZVS)
 - Predlog zakona o verskih skupnostih (ZVS-1)
 - Predlog zakona o ratifikaciji Sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih
 - Zakon o RTV Slovenija

- Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o RTV Slovenija

5. <http://www.iue.it>
6. <http://www.kath.kirche-kaernten.at>
7. <http://mediawatch.ljudmila.org/bilten/seznam/16/trg>
8. <http://mediawatch.ljudmila.org/bilten/seznam/11/trg>
9. <http://www.nedelja.at>
10. <http://www.ognjisce.si/iradio>
11. <http://pubweb.nwu.edu/-pla697/sinews.htm>
12. <http://www.rkc.si>
13. <http://www.rkc.si/AD2000/svetolet59.html>
14. <http://www.rkc.si/plenarni-zbor/dokument>
15. <http://www.rtv slo.si>
16. <http://www.stat.si/popis2002>